

27 березня – 1 квітня Дніпропетровськ гостинно приймав учасників IV етапу 53-ї Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії

Далі на стор. 3 →

Вшанування пам'яті жертв Чорнобильської катастрофи

Три десятки років минуло від дня аварії на Чорнобильській атомній електростанції, що сталася в ніч на 26 квітня 1986 року. Найбільша в історії ядерної енергетики катастрофа забрала життя та здоров'я сотень тисяч людей.

Дніпропетровщина однією з перших вступила в бій з атомною стихією. В радіоактивне пекло вирушили 24 тисячі мешканців області. Їхні героїчні зусилля допомогли якнайшвидше приборкати стихію.

З нагоди 30 роковин Чорнобильської трагедії 25 квітня біля меморіалу «Чорнобильський дзвін» з 20-ї до 21-ї години відбулася акція «Запали свічку».

26 квітня о 12-й відбулося урочисте покладання квітів до меморіального комплексу «Чорнобильський дзвін» за участю керівників області та міста, ліквідаторів аварії, рятувальників, духовенства, громадськості. Жертв катастрофи вшанували хвилиною мовчання і свічками пам'яті.

«Сьогодні ми віддаємо шану військовим, пожежникам, медикам, науковцям, які ліквідували наслідки Чорнобильської катастрофи. Ці люди зберегли наш спокій та здоров'я, – зазначив перший заступник голови обласної державної адміністрації Олег Кужман. – На Дніпропетровщині мешкає понад 22 тисячі постраждалих від аварії. Їхній соціальний захист для нас – найголовніше. Цьогоріч на виплати для цих людей виділено майже 53 мільйони гривень».

Віталій Кищенко – один із тих, хто мужньо кинувся на ліквідацію катастрофи. Тоді чоловіку було 40 років. «Я був начальником штабу 25 бригади хімічного захисту, 78 разів виїздив на станцію. Мої підлеглі

працювали на третьому енергоблоці – розчищали дах, – згадує він. Прип'ять – чудове місто, яке мені дуже сподобалося. Через 20 років я потрапив туди знову і не впізнав його. Все заросло».

Цього ж дня о 13-й годині у Дніпропетровському академічному театрі опери та балету відбувся концерт пам'яті, а о 17-й у Дніпропетровській філармонії – благодійний концерт «Набат пам'яті».

Протягом тижня в усіх містах та районах області відбулися виставки, концерти, урочисті покладання, зустрічі з ліквідаторами, уроки пам'яті та мужності на честь роковин Чорнобильської катастрофи.

У Дніпропетровську урочисто відкрили пам'ятний знак пожежникам-ліквідаторам, які одними з перших стали на захист країни від «невидимого ворога». Його встановили на території Дніпропетровського управління ДСНС, звідки 205 сміливих та

відважних пожежників-добровольців у квітні 1986 року вирушили до Чорнобильської атомної електростанції, щоб мужньо протистояти радіації.

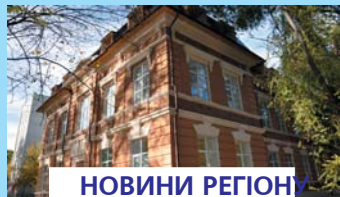
У відкритті пам'ятника взяли участь герої-ліквідатори з родинами, представники влади та духовенства.

«Будівництво саркофагу, гасіння пожеж, запобігання загорянням, чергування біля реактору – такі завдання мав наш загін 30 років тому на Чорнобильській електростанції. Ми вдячні усім, хто сьогодні з повагою ставиться до людей, які віддали своє життя та здоров'я у боротьбі з радіацією», – зазначив ліквідатор Володимир Лисюк.

Про подвиги героїв-ліквідаторів розповідь виставка у Діорамі Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького. Відвідувачі виставки побачать особисті речі, документи і фотографії ліквідаторів аварії на ЧАЕС, комплекти засобів індивідуального захисту від радіологічної та хімічної загрози, прилади для вимірювання рівня радіації, одяг ліквідаторів. А ще – інтер'єри контрольно-пропускного пункту та лікарняної палати того часу. Все це передає енергетику подій 30-річної давнини.

Виставка триватиме з 22 квітня до 31 травня в Діорамі, щодня, крім понеділка.

НОВИНИ РЕГІОНУ

2 – пробне ЗНО-2016 з української мови і літератури. На пункти пробного тестування прибув 7971 абітурієнт (96,5 % зареєстрованих).

9 – пробне ЗНО-2016 з історії України, математики, біології, географії, фізики, хімії, англійської, іспанської, німецької, російської та французької мов. Прибули 6449 абітурієнтів (95,4 % зареєстрованих).

13-22 – Дніпропетровський регіональний центр оцінювання якості освіти провів апробацію тестових завдань на базі ЗНЗ області.

Кількість зареєстрованих осіб на основну сесію ЗНО-2016 становить: українська мова і література – 21582 особи; українська мова і література ДПА – 15503; історія України – 14594, історія України ДПА – 8417; математика – 12766, математика ДПА – 7081; фізика – 3430, хімія – 2506, біологія – 7263, географія – 5372; мови: англійська – 7853, французька – 70, німецька – 202, іспанська – 7, російська – 392.

17-23 – навчальний семінар з підготовки суддів Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

19 – обласний семінар директорів центрів науково-технічної творчості, станцій юних техніків, багатопрофільних позашкільних навчальних закладів області у Дніпродзержинську.

20 – обласний етап Всеукраїнського конкурсу колективів екологічної просвіти «Земля – наш спільний дім» (його переможець – «Екодіти» СЗШ № 74 Дніпропетровська представлятиме область на фінальному етапі Всеукраїнського конкурсу).

24 – обласне літературно-мистецьке свято «Собори наших душ», присвячене 25-річчю Незалежності України.

25 – презентація збірки «Історичні етюди – для сучасності» (Мала академія наук учнівської молоді);

– обласна виставка науково-технічної та декоративно-ужиткової творчості учнівської молоді «Наш пошук і творчість – тобі, Україно!» у чотирьох розділах: науково-технічна творчість; декоративно-ужиткова творчість та дизайн; початкове технічне моделювання; стендове моделювання.

26 – заходи з нагоди 30-х роковин Чорнобильської катастрофи (єдиний урок мужності «Чорнобильський слід на землі, в долях, у душах...», семінари, лекції, «Круглі столи», виховні години, години-застереження, інформаційні хвилини, лінійки пам'яті тощо), до яких залучено понад 300 тисяч дітей та учнів.

27 – семінар директорів позашкільних навчальних закладів екологічного профілю.

27-28 – «Круглий стіл» за участю радників керівників ОДА, представників громадської організації «Крила Дніпра» та учнівської молоді області щодо впровадження нових проектів національно-патріотичного спрямування (27.4. – школи-волонтери Дніпропетровська №№ 34, 41, 46, 140, 148, Дніпропетровська СЗШ Верхньодніпровського та Солонянська СЗШ № 2 Солонянського районів; 28.4. – лідери учнівського самоврядування районів міста Дніпропетровська та міський парламент дітей та юнацтва).

28 – засідання обласного організаційного штабу з проведення ІІ (обласного) етапу гри «Сокіл» («Джура»);

– обласний заочний відбірковий етап Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Молодь обирає здоров'я»;

– обласний заочний конкурс «Моя Україна».

Представники закладів освіти області взяли участь:

в екологічній акції «Зробимо Україну чистою разом!», Всеукраїнських акціях «Годівничка» та «День зустрічі птахів», обласному етапі Всеукраїнського конкурсу дитячого малюнку «Зоологічна галерея», конкурсі малюнків «Молоде покоління за безпеку дорожнього руху», конкурсі «Малюнок, вірш, лист до мамки» з нагоди Дня матері, програми «Наживо» (представники комунальних позашкільних закладів освіти «Дніпропетровська обласна спеціальна дитячо-юнацька спортивна школа для дітей-інвалідів» та «Станція юних натуралістів» Чечелівського району).

6 – у XVIII Міжнародній молодіжній науково-практичній конференції «Людина і Космос»;

11 – у чемпіонаті світу з авіамодельного спорту (моделі вільного польоту) у м. Сленік (повіт Прахова, Румунія). Наші юніори вибороли I місце;

12 – у презентації освітніх послуг Литви в рамках візиту делегації науковців Литовської республіки;

14 – в експертній зустрічі за участю Міністерства освіти і науки України на тему: «Обговорення проекту закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування вищої освіти (щодо економічних відносин у галузі вищої освіти)»;

– у XIV Всеукраїнській конференції-конкурсі науково-дослідних робіт школярів «Зоряний шлях»;

16 – у прес-конференції щодо проведення Всеукраїнського пісенного фестивалю-конкурсу «Музичне сузір'я України»;

19 – у проведенні міжвишівського чемпіонату з настільного тенісу «Золота ракетка»;

– у ІІ етапі національного конкурсу серед педагогічної спільноти на тему: «Сталий розвиток – наш вибір» за Програмою розвитку ООН в Україні спільно з Міністерством освіти і науки України в рамках Міжнародного проекту ПРООН/ГЕФ «Інтеграція положень Конвенції Ріо у національну політику України».

Різне:

7 – виїзд до модульного містечка Павлограда за грантовою угодою KYV-082 в рамках проекту UCSVI (Українська ініціатива з підвищення впевненості) USAID районам і містам Дніпропетровської області для передачі шкільних наборів дітям-переселенцям і дітям учасників АТО Павлограда.

– Комплексне вивчення стану управлінської діяльності відділу освіти Павлоградської міської ради та навчальних закладів Павлограда.

Олексій ПОЛТОРАЦЬКИЙ, директор департаменту освіти і науки облдержадміністрації

Новий Дніпропетровщині
Новий стандарт освіти світи

ОСВІТНЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ

29 березня в конференц-залі департаменту освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації відбувся перший семінар «Ефективне управління освітою в об'єднаних територіальних громадах: від створення органу управління до реалізації плану оптимізації мережі шкіл».

В його роботі взяли участь заступник Міністра освіти і науки України **Павло Кузьмович Хобзей**, директор департаменту освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації **Олексій Володимирович Полторацький**, директор департаменту освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації **Олег Іванович Фасоля**, експерт шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» **Айдер Сейтосманов**.

На семінар запросили керівників відділів (секторів) освіти ОТГ працівників департаменту освіти і науки ОДА та ДОППО, керівників відділів освіти райдержадміністрацій.

Учасники семінару у форматі «рівний – рівному» обговорили п'ять блоків питань: чим відрізняються і в чому схожі підходи та функції управління освітою та в об'єднаній територіальній громаді; аналітичний огляд чинної нормативно-правової бази щодо діяльності органів управління освітою в громадах Хмельницької області; методичні рекомендації щодо створення системи управління освітою об'єднаних територіальних громад; актуальність оптимізації мережі шкіл в ОТГ; принципи та алго-

ритм оптимізації мережі шкіл у громадах.

«Для громади основне завдання – це освіта, – розповів про важливість семінару Павло Хобзей. – Успіх об'єднаних громад визначає те, яким буде навчальний процес. Ми зацікавлені в тому, щоб якість освіти зростала, а рівень знань учнів підвищувався».

Відділи освіти у новостворених об'єднаних громадах отримали незалежність від централізованих рішень. Саме вони планують роботу навчальних закладів на своїх територіях, враховуючи кількість учнів, шкіл, технічне оснащення навчальних закладів тощо.

«Основна перевага управління освітою в територіальній громаді – це можливість самостійно обирати способи організації роботи. Єдиний критерій у цьому процесі – якість освіти», – зазначив Олексій Полторацький.

Один із варіантів ефективного управління освітою, який обговорювали з учасниками семінару, – опорні школи. Це великі навчальні заклади, які матимуть добре оснащення та досвідчений педагогічний колектив. За задумом, сюди зможуть приїжджати діти з менших навчальних закладів на факультиви та додаткові заняття. Можливість створення опорних шкіл зараз обговорюється в Україні.

«Батьки та учні сподіваються на те, що децентралізація допоможе підвищити якість навчання і забезпечити школи всім необхідним, – поділилася голова відділу освіти однієї з громад Апостолівського району Лідія Колесник. – Ми маємо виправдати ці надії».

Протягом березня-квітня виїзні семінари, присвячені децентралізації, відбулися у 9 областях, де створено 8 і більше ОТГ: Дніпропетровській (15), Житомирській (9), Львівській (15), Одеській (8), Полтавській (15), Тернопільській (26), Волинській (5) Рівненській (5) і Чернівецькій (10). Їх спільно організували шведсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» і Міністерство освіти і науки України за експертної підтримки департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА для поширення у форматі «рівний – рівному» досвіду децентралізації та обміну успішними управлінськими практиками об'єднаних громад.

Іван БЕЗЕНА, старший викладач кафедри освітнього менеджменту ДОППО

Детальніше про семінари – у рубриці «Опорні школи» офіційного веб-сайту МОН України.

Перші результати створення мережі опорних шкіл матимемо у вересні

Об'єднана територіальна громада має самостійно вирішити, як правильно створити освітню мережу навчальних закладів початкового і базового рівня на своїй території: вибрати опорну школу, доєднати до неї менші школи, продумати маршрути з урахуванням стану доріг. Міністерство надає лише концептуальний підхід.

На цьому наголосив заступник Міністра освіти і науки України **Павло Хобзей**. Так, за урядовою концепцією, діти початкової школи (1-4-і класи) мають навчатись якнайближче до дому: передбачено можливість створення сімейних шкіл, шкіл одного вчителя тощо. Діти від п'ятого класу (це вже початок базової школи) мають навчатись у своїй опорній школі, яка може бути територіально віддалена від дому. Після закінчення опорної (базової) школи діти переходять до профільної школи (ліцею).

Заступник міністра нагадав, що на організацію опорних шкіл в держбюджеті на цей рік передбачено 200 млн гривень. «Крім того, є домовленість з USAID, що вони виберуть по одній школі в кожній області та зроблять із неї зразкову. Але питання не стоїть так, що манна небесна

впаде з Києва. Ініціативу мають виявляти і на місцевому рівні», – зазначив Павло Хобзей.

Перші результати зі створення опорних шкіл очікуються не раніше вересня. «Освіта живе академічними роками, не бюджетними. Будь-які зміни у мережі можуть починатися тільки у квітні і стартувати з вересня», – пояснив Павло Хобзей.

Він також поінформував, що конкурс серед шкіл на обрання статусу опорної проводить обласна адміністрація, а не МОН. «Ми дали певні критерії, за якими треба вибирати. Але Україна велика: одна річ – Полісся, а інша – степова Україна. Контекст країн знають люди, які є в області. Тому ми даємо свободу вибору і певну відповідальність», – сказав Павло Хобзей.

При цьому він зазначив, що МОН просить включати до конкурсної комісії представника Міністерства, «щоб ми дивилися, знайомилися. Потім з директорами тих пілотних шкіл будемо працювати».

Презентація МОН України концепції опорних шкіл: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/1894>

НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ – 25!

24 серпня 2016 року Україна відзначатиме знаменну дату своєї сучасної історії – 25-у річницю Незалежності.

З цієї нагоди Президент України Петро Порошенко видав Указ від 3 грудня 2015 року № 675/2015 «Про відзначення 25-ї річниці незалежності України» (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/675/2015>), яким передбачено проведення протягом 2016 року низки заходів, зокрема: «організація у навчальних, у тому числі дошкільних та позашкільних, закладах пізнавальних, ігрових, навчально-виховних, мистецьких, спортивних заходів, спрямованих на формування у молодого покоління активної громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості».

На виконання указу Президента України Міністерство освіти і науки України надіслало лист, яким пропонує протягом 2016 року провести **тижні історії** під загальноукраїнським гаслом «Незалежність. Від 1991-го – назавжди» та інші заходи, активно висвітлюючи їх на веб-сторінках навчальних закладів та органів управління освітою.

Надіслано також методичні рекомендації, розроблені Українським інститутом національної пам'яті для загальноосвітніх навчальних закладів до відзначення пам'ятних дат у рамках Року Державності України, які містять «Історичну довідку до пам'ятних дат у рамках Року Державності» та «Рекомендації щодо форми і методів проведення Тижня історії та інших заходів», а також додатки:

1. Корисні Інтернет-посилання; 2. Перелік Інтернет-посилань на нормативно-правові акти; 3. Рекомендований перелік тематичних фільмів до Року Державності; 4. Регламент проведення Оксфордських дебатів; 5. Вибірчий бюлетень для голосування на Референдумі 1 грудня 1991 року; 6. Карта з результатами голосування за підтвердження Акта проголошення незалежності України на Референдумі 1 грудня 1991 року.

Повний текст рекомендацій – за посиланням у файлі: «25 Незалежності»: <http://gdjereho.jimdo.com/nezaleznosti-25/>

ІІІ Всеукраїнська учнівська олімпіада з хімії відбулася 27 березня – 1 квітня 2016 року у Дніпропетровську. У ній взяли участь команди 24 областей, міста Кисва, Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

У цьому році, вперше за роки Незалежності, Міністерство освіти і науки України, посилячись на скорочення державного фінансування, передбачило участь у завершальному етапі олімпіади лише представників 10-х та 11-х класів у кількості 99 осіб.

Але, завдяки небайдужому ставленню до юних хіміків ТОВ «НВП «Укроргсинтез», що виділило кошти і для представників 8-х і 9-х класів, на змагання прибули 153 учні, із них 8 класу – 45, 9 класу – 33, 10 класу – 43 та 11 класу – 32 учні.

За останні три роки кількість учасників олімпіади I та II етапів збільшилася, а кількість учнів від сільських, міських, спеціалізованих навчальних закладів – учасників фіналу – суттєво не змінилася та склала відповідно 26, 10 та 117 учнів.

Урочисте відкриття олімпіади відбулося 27 березня в актовій залі Комунального вищого навчального закладу «Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти». У церемонії взяли участь **Антон Львович Демура**, заступник директора Департаменту освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації; **Михайло Ілліч Романенко**, ректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Аліна Олексіївна Горлова**, заступник голови оргкомітету, старший науковий співробітник Інституту модернізації змісту освіти; **Костянтин Сергійович Гавриленко**, старший науковий співробітник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат хімічних наук, голова журі олімпіади.

Журі та оргкомітет олімпіади висловили подяку наукововиробничому підприємству «Укроргсинтез» (директор **Сергій Іванович Довгополий**) за спонсорську підтримку, завдяки якій IV етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії в 2016 році вдалося провести в повному обсязі.

Олімпіада мала III тури: два теоретичних та один – експериментальний.

Перші два дні учні виконували теоретичні завдання у ДОІППО.

ФОРУМ ЮНИХ ХІМІКІВ

Третього дня юні хіміки демонстрували свої практичні навички у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара (ректор **Микола Вікторович Поляков**).

Експериментальний тур відбувся на базі хімічного факультету ДНУ. Організаційний рівень проведення заходу, зміст завдань, технічне забезпечення їх виконання у спеціалізованих лабораторіях приємно вразили не лише учасників, а й компетентне журі. На їхню одностайну думку, яку озвучив голова журі **Костянтин Гавриленко**, чогось подібного в інших містах України їм бачити не доводилось. Тому призерам олімпіади пропонували, обираючи вищий навчальний заклад для навчання, звернути увагу на Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара, зокрема на хімічний факультет, де працюють професіонали, які забезпечують високоякісну підготовку студентів-хіміків.

Ми звернулися до декана хімічного факультету, професора **В.Ф. Варгалюка** з проханням поділитись секретами майстерності колективу, який він очолює.

Комплекти завдань IV етапу олімпіади сформувала комісія у складі **К.С. Гавриленка**, **Ю.В. Холіна**, **М.О. Колосова**, **С.В. Пуліна**, **Д.М. Волочнюка**, **О.Ю. Усенка**. До комплексів увійшли задачі, складені з використанням ідей 25 фахівців вищих навчальних закладів України.

Завдання охоплювали всі розділи навчальних курсів з неорганічної, органічної, фізичної, аналітичної та загальної хімії з підвищеною увагою до важливих тем: кінетика і механізми хімічних реакцій, стереохімія, будова речовин тощо. Блоки теоретичних і експериментальних завдань були узгоджені з підготовчим комплексом до міжнародної хімічної олімпіади.

Завдання мали виявити учнів, які мають високий рівень логіч-

ного та креативного мислення і можуть на основі логічного, математичного та асоціативного мислення здобути нові знання, використовуючи наведені в умові дані.

Завдання для учнів 8 класу охоплювали такі розділи: основні класи неорганічних сполук і генетичний зв'язок між ними, розрахунки за рівняннями хімічних реакцій, масові та об'ємні частки компонентів у сумішах, основи хімії найпоширеніших елементів, окисники та відновники.

Завдання для учнів 9 класу торкалися питань періодичного закону, термохімії, природи хімічного зв'язку, хімічних властивостей певних елементів та органічних сполук, розрахунків газових сумішей, окисно-відновних реакцій.

Завдання для 10-11-х класів відповідали темі: кінетика гомогенних реакцій, ізомерія алканів, хімія карбонів, розрахунки з використанням закону еквівалентів, розрахунки рН, хімія найпоширеніших елементів, окисно-відновні процеси.

Завдання 11 класів торкалися питань сучасних досягнень органічного синтезу, кінетики ферментативних реакцій, біохімічних процесів в організмі людини, механізмів органічних реакцій, координаційних сполук, алкаліметрії.

Завдання для 8-11-х класів були посилюючими для учнів ліцеїв та гімназій і не потребували знань поза межами шкільної програми.

Максимальна кількість балів складала: 145 балів у 8-х, 9-х і 10-х класах, 165 балів – в 11-х. Переважна більшість учасників олімпіади виконали завдання як теоретичних, так і практичного турів на достатньому науковому рівні та виявили високі результати. Зберігається тенденція до збільшення кількості призерів із різних областей України, що свідчить про системну роботу з обдарованими учнями.

Інформація про проведення всіх турів олімпіади та авторські рішення завдань висвітлювалася на дошці об'яв.

Кращих результатів досягли учні Харківської (11 дипломів), Львівської (10), Полтавської (7), Сумської (5), Запорізької (5) областей, м. Києва (9 дипломів).

Недостатній рівень підготовки виявили учні Житомирської, Закарпатської, Херсонської, Тернопільської, Чернівецької областей.

За підсумками змагань сформовано команду учасників на Міжнародну учнівську олімпіаду та на Міжнародну Менделєєвську хімічну олімпіаду у складі учнів 10-11-х класів відповідно до рейтингу.

Журі зазначило недосконалість механізму підрахунку рейтингу команд, за яким визначається кількісний склад команд на Всеукраїнській учнівській олімпіаді

з навчальних предметів. Частина школярів не має змоги брати участь у IV етапі змагань. Вчителі, методисти, учасники та науково-методична громада надали свої пропозиції щодо вдосконалення методики підрахунку рейтингу команд.

В ухвалі спільного засідання оргкомітету (голова оргкомітету – **Олексій Володимирович Полторацький**) та журі (голова журі – **Костянтин Сергійович Гавриленко**) зазначено: «Такий формат проведення інтелектуальних змагань не сприяє індивідуальному розвитку обдарованих учнів України. Серед учнів цих категорій, які поглиблено вивчають певний предмет, зникає конкуренція на рівні країни та втрачається стимул до навчання та розвитку своїх здібностей».

Відсутність IV етапу для цих учнів загрожує в майбутньому відсутності висококваліфікованої збірної, що представлятиме Україну на міжнародному рівні. Брак учасників олімпіад негативно вплине і на загальноосвітній рівень учнів.

Журі та оргкомітет олімпіади звернулися до Міністерства освіти і науки України з проханням створити комісію для аналізу пропозицій і вдосконалення методики підрахунку рейтингу команд та з пропозицією відновити державне фінансування IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів у повному обсязі для учнів 8-11-х класів.

На урочистому закритті інтелектуальних змагань 1 квітня в ДОІППО учасників олімпіади вітали члени оргкомітету, журі, почесні гості.

Учні, які досягли найкращих результатів, отримали цінні подарунки від Публічного акціонерного товариства комерційний банк «Приватбанк».

Віктор Федорович Варгалюк, передаючи естафету методисти Чернівецького інституту післядипломної педагогічної освіти **Поліні Сергіївни Чухненко**, побажав, щоб присутні в залі взяли участь у фінальному, IV етапі наступної олімпіади у чудовому місті Чернівці.

Усі учасники фіналу інтелектуальних змагань зазначали, що такі зустрічі сприяють зближенню учнів різних регіонів України, а також пізнанню України.

Людмила ЗЛАМАНЮК, завідувач кафедри природничо-математичної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент, член Міжнародної асоціації з хімічної освіти

По-перше, зазначив **Віктор Федорович**, міцним підґрунтям є величезний досвід проведення подібних заходів, адже майже два десятиліття поспіль хімічний факультет ДНУ ім. О. Гончара організовує та проводить експериментальні тури обласного етапу Всеукраїнської олімпіади з хімії.

По-друге, завдання, які ми розробляємо, мають не лише зафіксувати наявність знань у школяра, а, насамперед, – виявити його творчий потенціал, вміння мислити, створювати нетрадиційні схеми вирішення проблеми.

По-перше, зазначив **Віктор Федорович**, міцним підґрунтям є величезний досвід проведення подібних заходів, адже майже два десятиліття поспіль хімічний факультет ДНУ ім. О. Гончара організовує та проводить експериментальні тури обласного етапу Всеукраїнської олімпіади з хімії.

По-друге, завдання, які ми розробляємо, мають не лише зафіксувати наявність знань у школяра, а, насамперед, – виявити його творчий потенціал, вміння мислити, створювати нетрадиційні схеми вирішення проблеми.

Завдання для учнів 9 класу торкалися питань періодичного

Цариця наук, чарівниця ХІМІЯ

Всеукраїнську олімпіаду я чекала довго. Йшла до неї крок за кроком, старанно працюючи, щодня відкриваючи нові прекрасні таємниці хімії.

Перед кожним із трьох турів дуже нерувувала, адже завдання були нелегкими.

Виходячи з лабораторії, де проводився практичний тур, я почула, як вчителі з інших областей казали: «Дніпропетровський національний університет завжди проводить досліди на вищому рівні!». Як приємно було це чути!

Змагання-змаганнями, але ж і відпочити треба! Нас поділили на групи, якими опікувалися різні школи. Мене та чернігівську команду зустрічала загальноосвітня школа № 31, моя рідна. Нас оточили дружною і теплою атмосферою, зробили все, щоб гості почувалися комфортно. Нам організували екскурсію, під час якої я дивилась на рідне місто очима туриста і закохалася в нього.

Усі ми – і конкуренти, і підлітки, які прагнуть спілкуватися. Завдяки цій олімпіаді в мене з'явилося багато нових друзів та залиши-

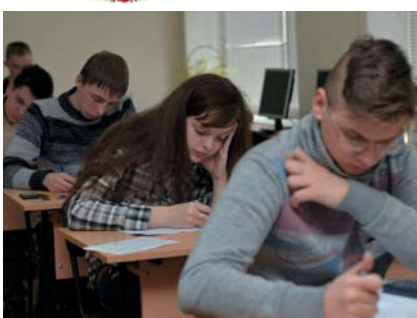
лося безліч яскравих спогадів. Олімпіада подарувала незабутні враження та мотивацію розвиватися і досягати успіхів.

Хочу подякувати моїй вчительці **Наталії Іванівні Шумській**, яка навчила нас любити хімію, підтримувала мене в усьому, та **Ларисі Вікторівні Борщевич**, викладачу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, керівнику гуртка з хімії **ДВ Малої академії наук**.

Олена Кузванова, 9 клас СЗШ № 31, Дніпропетровськ

Наймолодший учасник олімпіади – **Олексій Чикалов**, учень 6-го класу Запорізького ліцею «Логос» виборов призове місце у 8 класі.

КВІТЕНЬ

1 – обласний семінар «*Використання виховного потенціалу груп продовженого дня – запорука успішного розвитку молодших школярів*», який спільно провели навчально-методична лабораторія виховних технологій кафедри виховання та культури здоров'я ДОІППО і відділ освіти та науково-методичний кабінет Новомосковська на базі Інституту.

5 – семінар керівників методичних об'єднань вчителів географії та економіки на тему: «*Створення баз тестового контролю знань з економіки і географії*».

6 – обласний науково-методичний семінар на базі департаменту освіти і науки ОДА для начальників управлінь, відділів освіти виконкомів міських, районних рад та райдержадміністрацій на тему: «*Проблеми жорстокості та насильства в дитячому середовищі. Пошук нових управлінських технологій на шляху гуманізації міжособистісних стосунків*».

13 – семінар учасників клубу директорів кращих сільських шкіл на базі с. Покровське Нікопольського району;

– засідання обласної експертної комісії з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи у форматі вебінару за участю завідувачів методичних кабінетів/центрів та методистів, які здійснюють методичний супровід дослідно-експериментальної роботи.

14 – обласний науково-практичний семінар «*Медіаосвіта як чинник соціалізації особистості громадянського суспільства*» на базі Синельниківської СЗШ № 2 для директорів експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів, що беруть участь у дослідно-експериментальній роботі Всеукраїнського та обласного рівнів з упровадження медіаосвіти у навчально-виховний процес за темами: «*Медіаосвіта в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів: соціально-психологічний підхід*» та «*Створення системи шкільної медіаосвіти на основі принципів наскрізного навчання*».

19 – обласний навчально-методичний семінар «*Аспекти формування естетичного світогляду особистості засобами родинного виховання, художньої культури та мистецтва*» на базі Першотравенської СЗШ Магдалинівського району для методистів управлінь і відділів освіти, керівників районних/міських методичних об'єднань вчителів інтегрованих курсів «Художня культура» та «Мистецтво».

20 – VII Всеукраїнські Березняківські читання. Всеукраїнська науково-практична конференція «*Гуманітарна освіта: роль інформаційно-комунікаційних та медіаосвітніх технологій у формуванні національно-соціальних компетентностей особистості*».

21 – вебінар «*Громадянське виховання дітей та учнівської молоді в сучасній школі*» для методистів, заступників директорів з виховної роботи;

– обласний навчально-практичний семінар на базі відділу освіти, молоді та спорту Криничанської районної держадміністрації для методистів управлінь і відділів освіти, керівників методичних об'єднань вчителів історії та правознавства на тему: «*Систематизація навчального матеріалу за допомогою практичних занять на уроках історії у 5-7-х класах*»;

– семінар-практикум на базі освітніх закладів Верхньодніпровського району для керівників методичних служб сільських районів на тему: «*Модернізація науково-методичної роботи через застосування інноваційних технологій*»;

– обласний семінар-практикум на базі СЗШ № 123 Дніпропетровська (Таромське) для заступників директорів з виховної роботи ЗНЗ та учасників Міжнародного українсько-польського проекту на тему: «*Концептуальна модель виховної освіти: «Я – людина, патріот, громадянин, гуманіст, сім'янин»*».

26 – обласний науково-методичний семінар-практикум керівників методичних об'єднань корекційних педагогів ДНЗ на тему: «*Забезпечення якісної дошкільної освіти – пріоритетний напрямок роботи корекційних педагогів дошкільних навчальних закладів*».

28 – семінар-практикум для керівників вечірніх шкіл на тему: «*Роль педради як державно-громадської форми управління навчальним закладом*».

6, 13, 14, 19, 20 – захист курсових проектів заступників директорів сільських та міських закладів освіти.

5, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 28 – курси-тренінги для керівників, які отримали сертифікати за програмою «Випереджаюча освіта для сталого розвитку».

Григорій ДРАГУНОВ, методист навчально-методичного відділу організації неперервного навчання керівних кадрів

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, що існує вже понад три чверті століття, нещодавно перегорнув нову сторінку своєї біографії.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» ДОІППО набув статусу вищого навчального закладу і отримав нову структуру, що відповідає статусу вища.

Сесія Дніпропетровської обласної ради рішенням від 27 травня 2015 року № 649-31/VI надала комунальному

закладу «Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» статус вищого навчального закладу і затвердила його статут у новій редакції.

Ректором ДОІППО 9 жовтня 2015 року обрано **Михайла Ілліча РОМАНЕНКА**, доктора філософських наук, професора, академіка Академії наук вищої школи України.

Розпочинаючи презентацію кафедр інституту, Михайло Ілліч відповів на запитання нашого кореспондента.

НОВИЙ СТАТУС ІНСТИТУТУ: ЗАВДАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

– *Яка роль КВНЗ «ДОІППО» у науково-методичному супроводі реформування освіти в області?*

– Наш інститут є структуротворчим елементом системи післядипломної педагогічної освіти в області: він забезпечує державні стандарти підготовки працівників галузі відповідно до фаху, рівнів кваліфікації та вимог суспільно-економічного і науково-технічного розвитку; здійснює перепідготовку педагогічних працівників області на основі програм другої вищої освіти та спеціалізованих тематичних курсів, оперативно реагуючи на зміни у кадрових потребах регіональної системи освіти; надає науково-методичний супровід та забезпечує організаційну цілісність інноваційних процесів у регіональній системі освіти як єдиній системі експериментальної роботи освітніх закладів; створює організаційні та інформаційні передумови функціонування єдиного регіонального освітнього Інтернет-простору для закладів початкової, позашкільної та загальної середньої освіти.

– *Інститут є основним координаційним та організаційним центром регіональної системи післядипломної педагогічної освіти. В чому місія ДОІППО?*

– Наша місія – організація процесу налагоджування саморегулюючих механізмів функціонування регіональної системи післядипломної педагогічної освіти та координація діяльності її структурних компонентів. Інститут є основним інституційно-структурним компонентом цієї системи. Його діяльність спрямована на створення у ній організаційної взаємодії та мережних форм взаємовпливу.

Стратегія діяльності ДОІППО – забезпечення потреб усіх категорій педагогічних працівників та освітянських управлінців у якісному підвищенні професійного рівня, а освітніх закладів – у можливостях удосконалення їхньої діяльності для задоволення потреб усіх споживачів освітніх послуг у якійсній та доступній освіті.

Основою діяльності ДОІППО є Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», галузеве освітнє законодавство.

Безпосередньою основою планування є розробка та втілення освітніх програм і проектів як механізмів здійснення державної політики у галузі післядипломної педагогічної освіти в області. Основним аспектом цього процесу є визначення мети розвитку післядипломної освіти регіону на основі її стратегічних пріоритетів та наявних ресурсів.

– *Процеси глобалізації, швидке впровадження нових технологій на засадах інформатизації й автоматизації, динаміка розвитку суспільства ставлять перед післядипломною педагогічною освітою якісно нові завдання. Які саме?*

– ДОІППО – генератор та координатор інноваційної діяльності в освітніх закладах Дніпропетровщини. Цілеспрямовано

вано здійснюється керівництво науково-дослідною роботою понад 150 експериментальних навчальних закладів області. П'ятдесят із них проводять наукові дослідження на Всеукраїнському рівні та є базовими закладами Міністерства освіти і науки та Академії педагогічних наук України.

Науково-експериментальна робота інституту спрямовується на забезпечення наукового рівня педагогічного процесу через творче самовираження особистості учнів та вчителів на основі впровадження активних інноваційних технологій, гуманізації навчально-виховного процесу в умовах переходу загальноосвітньої середньої школи на нову структуру і зміст навчання.

Навчальна, наукова та організаційно-методична діяльність підрозділів ДОІППО спрямовується на поглиблення, розширення й оновлення професійних знань учителя, його умінь і навичок.

– *Із вересня 2015 року педагогічний колектив інституту розпочав роботу над втіленням у життя нового обласного науково-методичного проекту: «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства».*

– Так. Наразі відбувається науковий супровід та координація роботи експериментальних навчальних закладів, що працюють у межах цього проекту.

– *Зважаючи на основні завдання розвитку та модернізації національної системи освіти, над чим зараз працює колектив ДОІППО?*

– На 2016 рік інститут визначив такі пріоритетні напрямки діяльності:

- Оновлення змісту і форм підвищення кваліфікації педагогічних працівників області, забезпечення їхніх освітніх потреб у професійному зростанні.

- Удосконалення дистанційної форми підвищення кваліфікації освітян.

- Підготовка педагогів за спеціальністю «Корекційна педагогіка».

- Розширення напрямків перепідготовки педагогічних працівників, а саме – відкриття магістратури зі спеціальностей: «Управління навчальним закладом» та «Психологія».

- Формування медіа-інформаційної компетентності сучасного вчителя.

- Розвиток єдиного освітньо-інформаційного простору регіону, застосування хмарних технологій у діяльності установ і закладів освіти області, удосконалення форм мережевої взаємодії в організації освітньої комунікації.

- Забезпечення науково-методичного супроводу та координації інноваційної та дослідно-експериментальної роботи в установах і закладах освіти області.

- Науково-методичне забезпечення організації виховної роботи в навчальних закладах, національного та військово-патріотичного виховання.

- Науково-методичний супровід та координація регіональної програми освіти для демократичного громадянства в Україні «Демократична школа».

- Створення оптимальних умов для виявлення обдарованої молоді та надання їй підтримки в розвитку творчого потенціалу, її самореалізації та постійного духовного самовдосконалення.

- Філософсько-освітні проблеми модернізації сучасної освіти, медіаграмотності та медіакультури.

- Подальший розвиток соціального партнерства на виклики сучасних соціокультурних контекстів як напрямок державно-громадського управління освітньою галуззю.

- Формування духовності особистості засобами культурознавства та курсів духовно-морального спрямування.

- Підвищення рівня викладання предметів суспільно-гуманітарного циклу шляхом популяризації сучасних освітніх технологій.

- Сприяння якісному вивченню іноземних мов як засобу підвищення конкурентноздатності особистості, засобу активізації міжкультурного спілкування та співробітництва.

- Підвищення якості іншомовної освіти у контексті інтеграції до європейського освітнього простору.

- Створення регіональної школи новаторства.

– *Як змінилася структура ДОІППО?*

До складу інституту входять три факультети і дев'ять кафедр. Основними організаційними і навчально-науковими структурними підрозділами ДОІППО є: факультет підвищення кваліфікації (включає кафедри гуманітарної освіти, природничо-математичної освіти, дошкільної та початкової освіти); факультет підготовки та перепідготовки педагогічних працівників (кафедри корекційної педагогіки, освітнього менеджменту та педагогіки і практичної психології); факультет відкритої освіти та стажування (кафедри філософії освіти, управління інформаційно-освітніми проектами, виховної роботи та культури здоров'я).

Чисельні нагороди, Гран-прі виставок Міжнародного рівня свідчать про те, що для ДОІППО характерні інноваційний зміст освіти та нові підходи до неперервної педагогічної освіти.

Бажаємо Інституту і надалі бути лідером освітянської галузі.

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Історія розвитку

Майже 30-літня історія кафедри розпочалася 10 листопада 1986 року, коли директор інституту Анатолій Родіонович Гречин підписав наказ про створення кафедри педагогіки і психології. На посаду завідувачки кафедри запросили **Світлану Григорівну Крамаренко**, кандидата педагогічних наук. Вона мала відповідний досвід: працювала вчителем історії в школі, заступником директора, методистом районного відділу освіти; закінчила аспірантуру у Москві, захистила кандидатську дисертацію «Індивідуальний підхід до родини у процесі батьківського виховання», де узагальнила свій досвід роботи з організації педагогічного навчання батьків у Дніпропетровській області.

Серед перших співробітників кафедри були Ганна Олексіївна Бородай, Любов Іванівна Осипова, Федір Павлович Покидько, Вікторія Миколаївна Кротенко. Завдяки їхній енергії та ентузіазму були створені основні традиції діяльності кафедри, особлива атмосфера дружньої підтримки, плідної співпраці та взаємодопомоги. Ця унікальна творча атмосфера і сприятливі стосунки зберігаються протягом багатьох років і забезпечують розвиток кафедри, готовність співробітників сприймати і передавати іншим нові, прогресивні ідеї.

У різні роки на кафедрі працювали Олена Леонідівна Подолянчук, Тетяна Олексіївна Гальцева, Любов Гаврилівна Тарабасова, Світлана Вікторівна Курнікова. Вони відкрили нові перспективи розвитку кафедри, сприяли розгортанню нових напрямів дослідження.

Світлана Григорівна Крамаренко була завідувачем кафедри протягом 27 років. Вона створила творчу й ефективну групу однодумців. Під її керівництвом розпочалася плідна співпраця інституту з доктором психології, волонтером Корпусу миру зі Сполучених Штатів Америки Пеггі Волтон. 1999 року кафедра стала переможцем конкурсу науково-методичних проектів та отримала грант на реалізацію міжнародної програми розвитку критичного мислення учнів сільських шкіл.

Майже всі навчальні заклади Дніпропетровщини знають Світлану Григорівну як відповідального та ініціативного фахівця. Її професіоналізм та енергія, ентузіазм згуртували всіх співробітників кафедри задля активного упровадження новітніх методів роботи та інтерактивних технік навчання у школах області, створення й розгортання

роботи психологічних служб освітніх закладів. (Лише трохи більше ніж на рік С. Крамаренко залишала посаду завідувача, але була на кафедрі активним її членом. 3 грудня 2012 до лютого 2014 посаду завідувача кафедри обіймав **Іван Григорович Батраченко**, доктор психологічних наук).

Світлана Григорівна на посаді завідувача кафедри приділяла увагу не лише якості лекцій, виступів на конференціях, семінарах, але й методичній та науково-дослідній роботі. Саме кафедра педагогіки та психології розробляла концепцію обласних науково-методичних проблем: гуманізації освіти, особистісно зорієнтованого підходу, стратегій розвитку інноваційної особистості, креативної освіти; стала ініціатором нового обласного науково-методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства», що впроваджуватиметься до 2020 року.

Кафедра змінюється й розвивається разом з інститутом. Викладачі постійно навчаються самі, опановують нові освітні технології, щоб бути компетентними і передавати нові знання освітянам області.

2016 року кафедра дещо змінила назву – на «Кафедра педагогіки та практичної психології».

Кожен співробітник кафедри приносить свій досвід і знання, створюючи неповторну атмосферу колективної життєдіяльності.

Вікторія Миколаївна Кротенко, працюючи на кафедрі від перших днів, забезпечує збереження її традицій. Вона завжди готова порадижити та підтримати слухачів і співробітників, активно шукає нове, обстоює професіоналізм і справедливість.

Олена Борисівна Хомич – це позитивний настрій; вона завжди готова допомогти іншим, завзята й віддана кафедрі та слухачам, ретельно опановує нові тенденції, поєднуючи свій досвід з новими знаннями і технологіями.

Галина Аркадіївна Пальм, кандидат психологічних наук, доцент додає до роботи кафедри методичну організованість. У неї багатий досвід викладацької та керівної роботи в освітніх закладах, глибокі професійні знання, які вона широко передає співробітникам кафедри і слухачам курсів.

Ольга Леонідівна Передерій, кандидат педагогічних наук. Працює

за програмою «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні», вивчає особливості поєднання нових освітніх тенденцій та принципів вальдорфської школи.

Аліна Сергіївна Шевченко – наймолодший співробітник кафедри – лише опановує особливості спеціалізованої діяльності з освіти дорослих людей, розробляє програму вивчення англійської мови для різних вікових груп викладачів інституту, працює над кандидатською дисертацією з проблем педагогічної науки.

Із вересня 2015 року завідувачем кафедри стала **Галина Олександрівна Горбань**, доктор психологічних наук, доцент, яка має великий досвід роботи в освітянській галузі (загальноосвітня школа, вищі навчальні заклади).

Головною метою роботи кафедри сьогодні є створення умов задля підвищення рівня психолого-педагогічної культури та професійної компетентності освітян Дніпропетровщини, сприяння упровадженню досягнень психологічної та педагогічної наук в інноваційні форми діяльності всіх суб'єктів освітнього простору.

Володимир ДОЛГОПОЛІЙ, перший проректор ДОІППО, заслужений вчитель України

ПРОЕКТ «ОСВІТНІ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»:

ПЕРШІ КРОКИ ВТІЛЕННЯ

Центральною проблемою обласного науково-методичного проекту є невідповідність між чинною системою освіти та системою дорослішання.

Безумовно, проблеми **чому та як навчати** актуальні у сучасному суспільстві. Дослідження й прогнози свідчать про те, що серед необхідного для самореалізації людини вагомою частку складають саме особистісні, соціальні властивості. Актуалізується проблема соціалізації особистості в умовах кардинальних змін в усіх сферах життєдіяльності людини, формування нових стосунків, що відповідають процесам становлення громадянського суспільства. Дуже важливим є зміни умов і форм отримання, набуття знань, поява нових співвідношень «інформація-знання-пізнання».

За цих умов постає проблема готовності сучасних освітніх закладів бути інститутами й агентами соціалізації, вирішувати завдання щодо визначення змістовного контексту навчання й виховання як основи соціалізації особистості учня, розробки відповідних стратегій соціалізації та її основних механізмів.

Перший етап втілення нашого проекту спрямований на усвідомлення та аналіз концепцій й підходів сучасної науки до забезпечення ефективної соціалізації особистості в освітньому просторі, а також створення «банку інформації» з питань соціалізації та розвитку соціальних компетенцій учнів; конкретизація проблеми на рівні регіонів та педагогічних колективів.

У загальному значенні **соціалізація особистості** – це складний процес набуття, опанування та подальшої трансляції соціального змісту, реалізація якого, шляхом послідовних змін детермінант у стосунках людини в соціумі, визначає її входження в це суспільство як особистості. Складність процесу соціалізації – в тому, що він відбиває багатогранність та багатофункціональність соціального середовища, яке віддзеркалюється в системній складності певної особистості. Процес соціалізації – це система цілісність трьох процесів: процесу привласнення (адаптація людини до навколишньої дійсності); процесу опанування (інтеріоризація цінностей і норм, засвоєння елементів культури); процесу трансляції соціального змісту

(трансляція набутих цінностей, соціальних ролей, моделей поведінки, властивостей особистості в соціальному середовищі).

Сучасні дослідження соціалізації особистості більше спрямовані на вивчення відхилень від суспільних норм, аналіз чинників соціальної девіації. Такі дослідження дають змогу визначити зони порушення й деформації набуття особистістю соціального досвіду.

На нашу думку, важливим є пошук дієвих методів впливу і механізмів, що забезпечують успішність процесу соціалізації, а також визначення чинників, що зумовлюють її ефективність. Саме освіта є основним каналом і способом цілеспрямованої трансляції культурних цінностей. Її інститути залучають людину до культурного простору певного суспільства. Освіта є тією системою, де не лише відбувається широке опанування людиною досвіду людства, але й здійснюється засвоєння світоглядних і культурних універсальних суспільства, цілісного образу людського світу, що формує своєрідну матрицю розгортання різноманітних зразків діяльності.

Системна освітня функція навчального закладу має сприяти ефективній соціалізації особистості з урахуванням актуальних проблем і перспектив розвитку суспільства. Соціалізація є складним, багатоплановим процесом стосунків дітей і дорослих за активної участі обох сторін. Сьогодні у системі цих взаємин відбулися суттєві якісні зміни, які визначають специфіку розвитку дитини і характеризуються багатовекторною проблемністю.

Аналіз основних проблем життя сучасного суспільства дає змогу визначити такі **умови, за яких сьогодні суттєво ускладнюється процес соціалізації**:

- перманентне реформування основних інститутів соціалізації;
- дисбаланс інституціалізованих і стихійних процесів соціалізації;
- вагомі зміни життєвих ритмів, простору діяльності, етичних і ціннісних аспектів буття;

- дискредитація багатьох моральних орієнтирів;
- виникнення нових інформаційних каналів соціалізації та низька диференційованість трансляцій ними соціальних норм;
- різновекторні трансформації ціннісно-нормативного механізму соціальної регуляції;
- нестабільність систем соціального контролю;
- розширення автономії особи, яка формується й розвивається;
- домінування особистих (меркантильних) інтересів.

До цього слід додати невідповідність, що існує в сучасній системі освіти: з одного боку, актуальна потреба суспільства у соціально активних членах зі сталою громадянською позицією, які орієнтуються в складній сучасній соціально-економічній і політичній ситуації; а з іншого боку, в системі освіти немає всіх соціально-психологічних умов дорослішання, сприяння розвитку психологічної культури і успішної соціалізації учнів, зокрема способи формування і розвитку їх особистісного, міжособистісного і професійного самовизначення.

Можна констатувати, що сучасне суспільство не готове до різких трансформацій у життєдіяльності людини і, відповідно, до необхідності визначення шляхів, засобів соціалізації особи за нових умов. Сьогоднішні діти мають бути готовими до вирішення складних завдань на новому рівні розвитку суспільства. Шкільна освіта має провідну роль у забезпеченні формування відповідних соціальних якостей особистості.

Система освіти, навчальні заклади, інтелектуальний потенціал вчителів мають у повсякденній діяльності усвідомлювати спрямованість суспільних змін. Це є основою створення умов соціалізації та досягнення певного рівня соціалізованості особистості старшокласника-випускника, передбачаючи нові умови його життєдіяльності. Сьогодні можна визначити такі актуальні характеристики соціалізованості старшокласника: сформованість умінь; вміння взаємодіяти з

групою; планувати своє життя і визначати відповідні цілі; відповідати за свої дії, зобов'язання, вчинки; розуміти інших людей, їхні думки, почуття, вчинки; керувати собою; протистояти маніпуляціям; розвинути здібностей: до розуміння себе та своїх можливостей; до розвитку своєї індивідуальності; до навчання протягом життя; вміння адаптуватися до умов, що змінюються. І головне, сформовану нормативно-ціннісну громадянську позицію та світогляд.

Робота над проектом розпочалася з проведення Обласної науково-практичної конференції **«Психолого-педагогічний супровід процесу соціалізації особистості в умовах формування громадянського суспільства»**, що відбулася 3 грудня 2015 року в ДОІППО. Учасники конференції в творчих групах активно обговорили особливості процесу соціалізації особистості в умовах формування громадянського суспільства, а також визначили проблеми, що існують у закладах освіти.

Під час конференції були окреслені різноманітні проблеми щодо різних поглядів педагогічної спільноти області на проблеми соціалізації особистості, обговорення й аналіз дав змогу визначити такі напрями роботи у межах проекту:

1. Забезпечення процесу соціалізації **необхідно починати з розширення просвітницької діяльності**, спрямованої на усвідомлення завдань, що поставили перед сучасними освітніми закладами щодо ролі соціалізації особистості в розбудові громадянського суспільства.

2. Необхідно визначити конкретні **психолого-педагогічні цілі й завдання**, спрямовані на забезпечення соціалізації різних вікових груп школярів та наступність, своєчасність й системність переходу до наступної вікової групи.

3. Розробка програм підвищення соціальної компетентності вчителів щодо ефективної взаємодії з учнями та їхньої соціалізації, з урахуванням новітніх тенденцій розвитку дитинства.

4. Підвищення загальної психологічної культури усіх учасників навчально-виховного процесу.

Були також відзначені напрями роботи щодо психологічного супроводу процесу соціалізації в освітньому закладі:

1. Удосконалення нормативно-правової бази функціональних обов'язків практичного психолога, відповідність її вимогам сучасності.

2. Підвищення ефективності взаємодії у системі «учитель-учень» завдяки цілеспрямованій трансляції норм, правил, цінностей.

3. Організація ефективного психологічного супроводу дитини у кризових ситуаціях (особистого життя, навчання, міжособистісної взаємодії тощо).

4. Створення умов збереження психологічного здоров'я усіх учасників навчально-виховного процесу, проведення заходів, спрямованих на забезпечення психогігієни педагогічної діяльності.

На нашу думку, основою стратегії соціалізації особистості в інститутах освіти є необхідність формування спроможності до диференціації цінностей і норм соціального простору шляхом поступового розширення різноманітності змісту і форм соціальних стосунків і створення умов для усвідомленого ставлення до них.

Створення соціально-психологічного простору для цілеспрямованої соціалізації особистості в освітньому просторі визначає особливостями прояву її життєвості («створення» життя). Тут ресурсом є життєстійкість особистості, її мобільність і соціальна компетентність. Необхідно також зазначити, що формування ресурсного поля процесу соціалізації пов'язано зі сформованістю життєвої перспективи або існуванням прагнення до її побудови. Істотну роль тут мають освітні інститути як агенти соціалізації.

Галина ГОРБАНЬ, завідувач кафедри педагогіки та практичної психології ДОІППО, доктор психологічних наук

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Проблема формування громадянської компетентності, широко обговорювана в педагогічній літературі, пов'язана з необхідністю організації громадянського виховання школярів. Проте, незважаючи на актуальність проблеми, досі немає чіткого визначення ані поняття «громадянська компетентність», ані його складових. Тому доцільно розглянути громадянську компетентність такої особистості, яка за певних умов стає справжнім громадянином своєї країни (не лише в юридичному, але й у психологічному сенсі). Для цього необхідно, перш за все, визначити психологічний зміст понять «громадянська соціалізація», «громадянська компетентність», «громадянська ідентичність».

Найчастіше термін «громадянська компетентність» тлумачать як вміння людини активно, відповідально й ефективно користуватися своїми громадянськими правами та дотримуватися обов'язків для розвитку демократичного громадянського суспільства. При цьому наголошується, що громадянська компетентність є цілісним інтегрованим явищем, сукупністю вмінь особи, необхідних для її успішної самореалі-

зації та соціальної взаємодії у демократичному суспільстві. Такі визначення є переважно соціально-юридичними, а не суто психологічними.

Юридичний зміст поняття «громадянин» визначено у статті 1 Закону України «Про громадянство»: «Громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України».

Зрозуміло, що відомі слова «Поэтом можешь ты не быть, / Но гражданином быть обязан» (Микола Некрасов) мають не юридичний, а соціально-психологічний сенс. Йдеться не про громадянство, а про громадянськість як світоглядно-психологічну характеристику людини. Саме у громадянськості відбивається внутрішня позиція громадянина.

Громадянська компетентність формується у процесі соціалізації особи, тому, щоб усвідомити сутність поняття, необхідно звернутися до сучасних робіт із проблем соціалізації. Так, доктор психологічних наук, професор Ю.М. Швалб

визначає соціалізацію як «процес набуття здатності до самостійної побудови і відтворення систем соціальних зв'язків і відносин. Іншими словами, у процесі соціалізації індивід поступово стає суб'єктом різних відносин, а якість цих відносин буде характеризувати його особистість» («Психологічні моделі соціалізації особистості»). Відповідно, **громадянська соціалізація** – це процес поступового становлення суб'єкта громадянського суспільства, що передбачає формування громадянської компетентності та громадянської ідентичності. При цьому громадянську компетентність можна вважати складовою соціальної компетентності та визначити таким чином: **громадянська компетентність** – вміння вирішувати завдання соціальної взаємодії, спираючись на внутрішню позицію громадянина своєї країни.

До структури громадянської компетентності належать:

а) **громадянська мотивація** як активне, зацікавлене особисте виявлення громадянської позиції;

б) **знання своїх прав і обов'язків** як громадянина, громадянських соціальних норм поведінки, сутності демократичної держави та громадянського суспільства;

в) **уміння та навички** ефективної громадянської взаємодії (соціально-комунікативні навички; знання конкретних способів й засобів саморегуляції поведінки відповідно до змісту громадянської діяльності; вміння активно обстоювати громадянську позицію в реальних життєвих, особливо в конфліктних ситуаціях);

г) **громадянськість** як інтегративна світоглядно-психологічна риса особистості, що поєднує громадянську ідентичність та розвинену національну свідомість й самосвідомість.

Громадянська ідентичність є компонентом соціальної ідентичності, усвідомленням приналежності людини до певної соціальної групи, що набуває особистого значення. **Структура громадянської ідентичності має такі елементи:**

а) **когнітивний** – знання про свою приналежність до певної соціальної групи;

б) **ціннісний** – усвідомлення ваги факту приналежності;

в) **емоційний** – позитивне ставлення до соціальної спільноти;

г) **поведінковий** – реалізація громадянської позиції в діяльності та поведінці.

Громадянська компетентність і громадянська ідентичність формуються у процесі соціалізації особистості (громадянської соціалізації) і на різних вікових етапах здійснюється за допомогою відповідних психологічних механізмів. З'ясування цих механізмів допоможе окреслити основні завдання практичних психологів системи освіти з організації громадянського виховання школярів.

Галина ПАЛЬМ,
доцент кафедри педагогіки та практичної психології,
кандидат психологічних наук

Педагогічні технології соціального зростання учнів

Модернізація системи освіти України суттєво залежить від того, наскільки ефективно в життєдіяльність навчальних закладів упроваджуються сучасні педагогічні технології. Педагогічні технології – це система методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів, спрямованих на досягнення позитивного результату з урахуванням динамічних змін у розвитку особистості дитини в сучасних соціокультурних умовах.

Ми узагальнили найперспективніші, на нашу думку, педагогічні технології, що сприятимуть успішній соціалізації учнів.

1. Дебати. Ця форма роботи спрямована на розвиток толерантності, комунікативної компетентності. «Дебати» – це гра двох команд: «команди твердження» та «команди заперечення». Перша з команд стверджує, що проблема може бути вирішена певним чином і наводить свої докази. Інша команда вислуховує, знаходить у опонентів «слабкі місця» й намагається навести контраргументи. Далі «команда твердження» за 30 хвилин стає «командою заперечення» і навпаки.

Темати дебатних ігор для старшокласників:

- Гроші вирішують всі проблеми.
- Громадянська непоко́ра вивірена.
- Одяг – показник культури особистості.
- Сучасна музика – це культура або відсутність її.
- Малолітні мами – проблема чи ні?
- Безпритульні тварини... Проблема чи ні?
- Професія за спадком.
- Алкоголь слід заборонити.
- Куріння не шкодить здоров'ю.
- Люди, хворі на СНІД, мають бути ізольовані.

2. Дискусія. Це відповідно організоване обговорення певного питання. Педагогічний потенціал дискусії сприяє опануванню навичками публічного спору, застосуванню теоретичних знань до аналізу дійсності, рефлексії. Організацію дискусії забезпечують такі рольові позиції: учасники дис-

кусії, опоненти, ведучий обговорення, експерти-консультанти.

Дискусія давно відома як ефективна модель формування нових знань, форма громадянського виховання. Вона відбувається як публічне обговорення поглядів, позицій, виявлення ставлення учнів до певної філософської або життєво актуальної проблеми: «Буття визначає свідомість чи свідомість визначає буття?», «Чи можливе кохання з першого погляду?», «Речі як психологічна копія свого господаря?».

На початку колективного обговорення ведучий нагадує учасникам правила ведення спору: дотримання теми, «недоторканість» особистості, тактовне ставлення до опонентів, уникнення категоричності, опора на надійну фактичну базу, грамотне цитування. Потім дітям нагадують формулювання проблеми і питання, на які необхідно дати відповідь.

Зазвичай дискусія розпочинається з констатації різних міркувань, вже відомих поглядів на проблему, що розглядається.

Педагоги беруть участь в обговоренні на рівних з усіма, уникаючи повчальних інтонацій, резонерства.

3. Вирішення проблемних ситуацій. Це ситуації зі шкільного життя, звернення до яких (аналіз, оцінка, коментар, пошук рішень) допомагає школярам перетворити набуті знання в уміння і закріпити їх. За характером і рівнем складності ситуації можна поділити на три види: *ситуація-ілюстрація*; *ситуація-оцінка*; *ситуація-проблема*.

Методика застосування цієї технології така:

- читання тексту з описом ситуації (з дошки, вголос);
- питання і завдання учням;
- спільне вирішення сформульованих завдань;

– під час дискусії кожен учень порівнює свої відповіді з думкою інших учасників.

4. Соціальне проектування. Для розвитку соціальної активності дітей перш за все їм необхідно запропонувати свободу вибору, право на ініціативу. Педагогічною мовою це означає широке використання методу проектів. Проект дає змогу підтримувати ініціативу дітей та їхню авторство в організації життєдіяльності школи, класу.

У позашкільній виховній практиці метод проекту використовується як соціальне проектування. Специфіка цього методу є те, що педагогічний процес поєднується зі сферою взаємодії дитини з навколишнім середовищем (природним, соціальним).

Метод соціального проектування ознайомлює школярів з процедурою громадянської діяльності, дає практичні навички участі в суспільному житті району, міста, країни, виховує активну громадянську позицію, сприяє соціалізації підлітків.

Орієнтовні проблеми для соціальних проектів:

1) Приклади проблем місцевої громади:

- поблизу школи стоять щити з рекламою тютюнових виробів та алкогольних напоїв;
- у місцевому дитячому будинку бракує підручників та канцелярського приладдя для навчання;
- літні люди, які становлять більшість населення невеликого села, не мають повноцінного медичного обслуговування.

2) Приклади проблем школи та учнів:

- шкільна територія потребує впорядкування;
- у школі немає комп'ютерів чи інших сучасних засобів навчання;
- підвезення учнів, які мешкають у селах, до школи;
- недостатнє забезпечення шкільної бібліотеки передплатними виданнями, навчальною чи художньою літературою;
- брак спортивного інвентарю, необлаштованість спортивного залу перешкоджають фізичному розвитку школярів;

• немає місць для організації дозвілля молоді в позаурочний час.

3) Приклади екологічних проблем:

- місцеві підприємства забруднюють довкілля;
- немає озеленення на деяких вулицях села чи міста.

5. Сінема-технології. Ці технології спрямовані на створення нових засобів соціальної взаємодії, спільного кола світосприйняття дитини та дорослого, зміцнення їхньої співдружності.

Найчастіше у реальному житті підліток зосереджується на зовнішніх атрибутах дорослого життя (куріння, фізична сила, секс, демонстрація вседозволеності, матеріальне споживацтво). Його свідомість перебуває в стані мораторію – психологічної стадії від дитинства до дорослості, від моралі, що засвоєна в дитинстві, до сприйняття етики дорослого життя.

Сінема-технології сприяють формуванню в учнів реальних уявлень про доросле життя засобами кінематографічних творів. Завдяки цій методиці фільм стає дзеркалом, в якому підліток за допомогою дорослого може побачити шляхи свого зростання. Реалізація сінема-технології має такі етапи: етюд, експлікація, рефлексія.

6. Соціально-педагогічні завдання-проби. Це дієвий педагогічний засіб соціалізації учнів, що переводить соціальну ситуацію в педагогічну ситуацію розвитку дитини.

Під час вирішення завдань-проб підлітку надається свобода вибору засобу соціальної поведінки та рекомендується правильне з погляду загальнолюдської культури рішення. Обговорення та дискусії щодо життєвих ситуацій допомагають школярам формувати своє ставлення до принципів питань етики, філософії, політики. Осмислення ситуації формує соціальну позицію учня, стимулює домінують настанову на самопізнання, самовизначення, самореалізацію.

Педагогічні посібники, які присвячені самовдосконаленню особистості, містять розмаїття життєвих ситуацій. Пропонуємо деякі з них:

«У похід». Ситуація. Вам необхідно зібратися в похід на 2-3 дні.

З а в д а н н я . Складіть список необхідних речей, враховуючи їхню вагу та свої можливості.

Соціально-прийнятна позиція:

- вміння сподіватися на себе;
- вміння активізувати власний досвід та знання;

• максимально активізувати організааторські здібності.

«До кого прислухатися». Ситуація. Учителю у школі закидає тобі неохайну зачіску. Водночас, твоя мама каже, що твоя зачіска сучасна та стильна. **Завдання.** Що треба зробити? До кого прислухатися? Як ти будеш поводитися в майбутньому, якщо думки твоїх рідних щодо тебе та думки твого начальника не збігатимуться?

Соціально-прийнятна позиція:

- вміння зберігати спокій, бути чемним та ввічливим;
- прагнення обговорити проблему з усіма учасниками конфлікту;
- вміння спокійно та аргументовано обстоювати свою позицію.

«Невстигаючий учень». Ситуація. Уяви, що ти не встигаєш із багатьох предметів у школі. **Завдання:** Чия це провина? Твоя? Вчителів? Батьків?

Соціально-прийнятна позиція:

- відповідальність та критичне ставлення до себе;
- уміння аналізувати свою поведінку, свої якості, здібності;
- оцінка себе як учня з погляду інших людей.

Отже, ефективна соціалізація особистості учня здійснюється завдяки послідовному використанню активних методів, сучасних технологій, що дають учням змогу відрефлексувати норми соціальної взаємодії.

Олена ХОМИЧ,
старший викладач
кафедри педагогіки та практичної психології

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

Професійне становлення особистості охоплює досить тривалий час розвитку людини і є процесом, що триває майже усе життя. Сценарій професійного становлення індивідуальні: для однієї людини професія є сенсом існування, справою всього життя, для іншого – засобом задоволення особистих потреб або знаряддям кар'єрного зростання. Дехто взагалі не надає своїй професії особливого значення. Варіативність траєкторій, сценаріїв професійного життя ускладнює його повноцінне супроводження. Треба зважати також на соціальне розшарування, низький рівень соціальної захищеності, безробіття, втрату професійної працездатності, що породжують чимало проблем професійного становлення.

Означимо термін **«професійний супровід»**. Супроводжувати – йти поруч як супутник або провідник. Психологічний супровід професійного становлення – рух разом з особистістю учня, поруч із нею, одночасне визначення можливих шляхів, за потреби – допомога і підтримка.

Хто здійснює цей супровід? Професійний шлях – тривала дорога, що починається з дитинства і триває до старості. Тих, хто супроводжує професійне становлення людини чимало: батьки, вчителі, друзі, психологи, соціальні працівники. **Компетентний і продуктивний супровід здійснює підготовлений професіонал-психолог**. Надаючи допомогу та підтримку, він не нав'язує свою думку, а допомагає орієнтуватися. Вибір власного шляху – право кожної людини.

Психологічний супровід – це цілісний процес вивчення, формування, розвитку та корекції професійного становлення особистості.

Головне – це опора на внутрішній потенціал учня, його право самостійно обирати свою професію та діяльність, відповідати за свій вибір. Проте, право вибору ще не є гарантією успіху. Для здійснення права власного вибору професійного майбутнього необхідно навчити учня вибирати, допомогти йому у вирішенні проблеми вибору, розробити план дій і зробити перші кроки.

Реалізація функцій психолого-педагогічного супроводу можлива при використанні особистісно орієнтованих технологій професійного розвитку: діагностики розвитку; тренінгів особистого і професійного розвитку та саморозвитку; моніторингу соціально-професійного розвитку; технології формування психологічної аутокомпетентності з проблем соціально-професійного розвитку; проектування альтернативних сценаріїв професійного життя; особистісно орієнтованих тренінгів; тренінгів самоуправління, саморегуляції емоційно-вольової сфери та самовиховання особистості.

Одне з головних завдань супроводу професійного становлення людини – навчити її самостійно долати труднощі цього процесу, відповідально ставитися до своїх вчинків і дій, допомогти людині стати повноцінним суб'єктом професійного життя. Необхідність вирішення цього завдання обумовлюють: соціально-економічна нестабільність, численні зміни в індивідуальному житті кожної людини, індивідуально-психологічні особливості, випадкові обставини й ірраціональні тенденції людської життєдіяльності.

Результатом психологічного супроводу є: професійний розвиток і саморозвиток; реалізація професійного потенціалу; забезпечення професійного самозбереження; задоволеність працею та підвищення власної ефективності.

Психологічний супровід є технологією, що базується на **чотирьох головних напрямках діяльності**: професійна просвіта; професіографія; професійна діагностика; професійна консультація. Усі напрямки профорієнтаційної роботи взаємопов'язані та утворюють певну структуру і програму, в рамках якої відбувається вся профорієнтаційна робота. Вирішення завдань профорієнтації кожна школа здійснює шляхом залучення дітей до різних видів діяльності як на рівні школи, так і на рівні класів. Роботу очолює заступник директора з виховної роботи, а беруть участь усі члени педагогічного колективу й батьки.

Програма передбачає втілення таких засад:

- систематичність і наступність: робота від першого до випускного класу;
- диференційований та індивідуальний підхід до учнів, врахування віку, рівня успішності, стану здоров'я, інших чинників;
- оптимізація форм профорієнтаційної роботи;
- взаємозв'язок школи, сім'ї, центрів профорієнтації, служб зайнятості, соціального захисту тощо;
- врахування потреб в кваліфікованих кадрах економіки, бізнесу, суспільства.

Для визначення професійних намірів школярів працівники психологічної служби умовно розподіляють школярів на **чотири категорії за рівнем сформованості професійних планів:**

1. Учні, які вже визначили свою майбутню професію. Вони потребують допомоги щодо вибору навчального закладу, де вони можуть отримати спеціальність, перспективи роботи.

2. Не знають куди йти вчитися чи працювати, не мають конкретних життєвих планів. Ця категорія учнів потребує ознайомлення з різними професіями, спеціальностями. Зміст праці допоможе учням визначити своє майбутнє.

3. Обирали свою майбутню професію, але з певних причин можливість опанувати нею обмежена або протипоказана (за станом здоров'я, суттєво завищений рівень запиту при неадекватній самооцінці). Для цих учнів потрібна переорієнтація, система психолого-педагогічного впливу для переорієнтації учня. Вона передбачає усунення протиріччя між бажанням і неможливістю його здійснити.

4. Учні, які вибрали одночасно декілька професій, інколи протилежного характеру. Такі школярі потребують допомоги від шкільного психолога. Основна мета роботи з цією категорією старшокласників не лише усунення протиріччя, а й формування стійкого, цілеспрямованого професійного вибору.

Для того, щоб вибір професії був свідомим і вільним, необхід-

но враховувати три чинники: інформованість школярів про світ професій, знання своїх можливостей, вміння співвідносити особисті риси з вимогами до професії, спеціальності.

Найефективніше буде така системна діяльність всього колективу, що змінюватиме мотивацію школяра, як головну складову вибору професії.

Види діяльності (I) та мотиваційні зміни (II):

1-4-ї класи. I. Ознайомлення зі світом професій, популярних професій, з професіями рідних і близьких.

II. Формування емоційного ставлення до процесу праці, бажання займатися корисною працею, якісно виконувати доручену справу.

5-7-ї класи. I. Поглиблення знань про професії батьків, знайомих, професії свого регіону. Знайомство з потребами регіону в певних спеціальностях.

II. Формування прогностичних умінь, бачення себе в обраній професії свого регіону. Професійна мета і мрія (хочу і можу) як умінь.

8-9-ї класи. I. Упровадження курсу «Основи вибору професії». Вивчення професійних інтересів і нахилів. Виявлення життєвих планів. Визначення рейтингу професій. Вибір однієї з п'яти сфер професійної діяльності: «людина – природа», «людина – техніка», «людина – людина», «людина – знакова система», «людина – художній образ».

II. Формуються стійкі професійні інтереси, вибір профілю навчання в 10-11-х класах. Посилюється увага до наступних освітніх планів. Поглиблюється інформація про світ сучасних професій, уточнюються уявлення про перешкоди на шляху до обраної, омріяної професії.

10-11-ї класи. I. Вибір профілю освіти. наявність власного рейтингу професій. Допомога у виборі майбутньої професії. Старшокласники уточнюють співвідношення своїх здібностей з професійно-важливими рисами обраної професії, стану здоров'я й вимог обраної професії.

II. Звертається увага не лише на психофізіологічні риси старшокласни-

ка, необхідні для певної професії, але й відбувається корекція вибору. Підлітки отримують допомогу в самооцінці своїх здібностей і нахилів.

Ситуацію вибору професії часто ускладнюють: брак повної інформації про деякі характеристики професій; відсутність зворотного зв'язку за наслідками вибору; труднощі із самонавчанням; відсутність подібних рішень в минулому. Все це призводить до помилок і ускладнень. **Причини помилкового вибору професії:**

– ставлення до вибору професії як до «довічного вибору». В сучасних умовах людина може змінювати свою професію декілька разів;

– ставлення до професії як «непрестижної»;

– вибір професій під впливом друзів, рідних, знайомих;

– захоплення зовнішньою стороною професії (топ-модель, актор...);

– ототожнення своїх фізичних можливостей і здібностей;

– брак або недостатність знань про зміст дій і операцій в обраній професії.

Для компетентного психологічного супроводу необхідно зважати на всі чинники професійного самовизначення. Не досить дати учневі рекомендації про те, яка професія йому підходить, треба створити умови, стимулюючи самостійність в ухваленні рішення, відповідальність за свій професійний вибір.

Проблему вибору професії учень не завжди може вирішити самостійно. Інколи він не може об'єктивно визначити свою профпридатність чи непридатність, оскільки не має чітких уявлень про вимоги професії та свої здібності. Цю проблему вирішує психологічна служба через професійне консультування, психодіагностику, психотренінг, психолого-педагогічний консиліум. Ці технології активізують риси особистості учня, формують позитивне самоставлення, готовність до змін, до відповідальності за своє професійне майбутнє.

Вікторія КРОТЕНКО, старший викладач кафедри педагогіки і практичної психології ДОІППО

ЗНАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ЧИННИК ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сьогодні інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього простору потребує знання іноземних мов на якісно новому рівні.

Зважаючи на це, є потреба оновлення системи методичної підготовки майбутнього вчителя, що передбачає, насамперед, розроблення нових стандартів для всіх рівнів вищої освіти.

План заходів щодо посилення вивчення англійської мови на період до 2020 року, затверджений 10 березня 2016 року Кабінетом Міністрів України, складений з урахуванням потреб сучасного глобалізованого, інформаційно-технологічного суспільства та зорієнтований на модернізацію системи підготовки педагогічних працівників, удосконалення системи післядипломної освіти вчителя, упровадження міжнародних стандартів оцінювання для учнів, студентів, вчителів і викладачів.

На виконання плану, 16 березня в Києві та 17 березня в Одесі відбулася VII конференція з методики викладання англійської мови – **Cambridge Day 2016**. Освітній захід організував Екзаменаційний департамент Кембриджського університету (Cambridge English Language Assessment), видавництво Кембриджського університету (Cambridge University Press) за підтримки Міністерства освіти і

науки України. Цьогоріч на конференцію був запрошений експерт Екзаменаційного департаменту Кембриджського університету з Великої Британії Метью Сігал (Matthew Siegal).

Конференція збирала понад півтисячі учасників та стала важливою подією для країни. Саме тут вчителі англійської мови з усіх кутків України мали змогу отримати найновішу та найкориснішу інформацію для своєї професійної діяльності від досвідчених тренерів та експертів Cambridge English.

Для забезпечення якісного процесу викладання англійської мови як у загальноосвітніх навчальних закладах, так і вищах необхідне оновлення кадрового складу вчителів англійської мови як іноземної, що мають достатній рівень знання англійської для викладання (рівень B2 і вище) та мають необхідні професійні та особистісні компетентності, знають сучасні методи викладання англійської мови.

Поглиблення міжнародного співробітництва у галузі новітніх педагогічних технологій, ознайомлення з англійськими дистанційними (он-лайн) ресурсами для учнів і вчителів з активним супроводом їх на регіональному рівні, створення та розвиток англомовного середовища шляхом упровадження освітніх теле-

радіопрограм із вивчення англійської мови для різних категорій населення, організація роботи літніх мовних таборів, курсів тощо – є чинниками, що впливають на посилення вивчення англійської мови.

Постійний моніторинг рівня навченості учнів допомагає вчасно виявляти недоліки у системі навчання, коригувати навчальний процес, переглядати навчальні матеріали для осучаснення та урізноманітнення форм і методів вивчення англійської мови.

Потребує критичного аналізу положення щодо обов'язкового проходження курсів підвищення кваліфікації для вчителів англійської мови **один раз на 5 років** (світова практика розвинутих країн – **2-3 рази на рік**).

Актуалізується необхідність перегляду та доопрацювання програм з підвищення кваліфікації, в яких бракує мовного компоненту, за допомогою якого уможливилось б підвищення рівня знання іноземної мови учителів. Потребує також постійного вдосконалення та підтвердження кваліфікації та рівня знання іноземної мови методистів інститутів післядипломної освіти.

При цьому, на наш погляд, є актуальною думка Чарльза Дарвіна про те, що «виживає не найсильніший і не найрозумніший, а той, що краще інших відгукується на зміни».

Справді, адекватний відгук на зміни нині та в майбутньому фактично стає пріоритетом та критерієм оцінювання педагогічної діяльності вчителів англійської мови.

На сьогодні завершилась перша серія тренінгів у рамках проекту **«Вчителі англійської мови – агенти змін»**. Від 21 лютого 2016 року тренери Британської Ради в Україні працювали з учителями, яких було відібрано за підсумками відкритого конкурсу в місті Києві, Дніпропетровській, Львівській, Волинській, Черкаській, Вінницькій, Чернівецькій та Херсонській областях. Загалом 138 вчителів мали змогу ознайомитися із сучасними методиками викладання англійської мови та новими трендами у навчанні. Серед них – 16 вчителів Дніпропетровської області, які відповідають вимогам, мають педагогічний досвід, працюють над розвитком особистісних та професійних компетентностей.

На тренінгах обговорювалися питання створення мотивації для успішного навчання та викладання, розвитку навичок критичного мислення в учнів, організації проведення уроків тощо. Робота в парах, групах та командах сприяла створенню атмосфери успіху. Координатори запропонували технології та методи, які можуть успішно застосо-

уватися, якщо вчитель усвідомить нову модель викладання, за якої вчитель лише допомагає учневі, показує можливі напрямки розвитку і додає йому віри у себе.

До кінця навчального року вчителі, які пройшли курс навчання та повернулись до шкіл, працюватимуть за новими методиками, проводитимуть відкриті уроки та тренінги для своїх колег. Тренери Британської Ради відвідуватимуть навчальні заклади, де працюють «агенти змін», допомогатимуть та моніторитимуть їхню роботу. Вчителів, які матимуть найкращі результати, запросять на другу тренінгову сесію, що відбудеться в серпні. Її метою буде поглиблення і вдосконалення набутих знань, після чого «агенти змін» отримають статус повноцінних самостійних тренерів.

Аліна ШЕВЧЕНКО, викладач кафедри педагогіки та практичної психології ДОІППО, магістр з педагогіки вищої школи

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ ЗАСОБАМИ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Не питайте, що має знати і робити людина, щоб найкращим чином відповідати на запити суспільства. Запитайте по-іншому: чим живе людина, і хто з неї може вирости. Це єдиний спосіб виявити нові риси кожного нового покоління і спрямувати їх на користь суспільству. Тоді суспільство стане таким, яким його може зробити, долаючи існуючі умови, це покоління.

Рудольф Штайнер

Демократичні принципи, що є основою розвитку сучасних країн світу (серед яких і Україна), орієнтують суспільство на пошук педагогічних систем, що ґрунтуються на загальнолюдських цінностях. Адже саме в школі формується моральне ставлення до світу, ча-

стиною якого дитина себе відчуває, гармонійна самодостатня особистість, що здатна самовдосконалюватися. Рівень соціальної компетентності людини визначає подальшу успішність процесів самореалізації, соціального становлення; впливає на рівень професійності, успішність кар'єри.

Необхідними рисами соціальної компетентності є активність та психологічна гнучкість. Активність особистості передбачає ініціативний вплив на оточення: на середовище, на інших людей, на себе. Гнучкою є така творча особистість, що здатна адекватно реагувати на зміни, адаптуватися до нових типів стосунків, готова до участі в інноваційних процесах, до самореалізації в будь-яких проблемних ситуаціях. Гнучкість має проявлятися у мисленні та поведінці як креативне застосування в нових ситуаціях засвоєних раніше форм поведінки. Загалом, психологічна гнучкість – це той набір рис, що проявляється в поведінці і допомагає людині успішно пристосовуватися, змінюватися за потреби, незважа-

ючи на ризик та невдачі, змінювати план дій.

Соціально компетентна особистість має певні знання та цінності, що необхідні для існування в соціумі; вміння, що забезпечують відповідність дій та поведінки певним умовам; рисами, що

сприяють досягненню мети. Її притаманні такі риси, як:

- самостійність, цілеспрямованість, відповідальність, емпатійність;
- прагнення до нових знань, вміння самовдосконалюватися та розвиватися;
- дивергентність мислення та достатнього рівень креативності;
- реалістичний погляд на життя.

Вальдорфська педагогіка є одним із потужних представників альтернативних педагогічних систем. В її основі закладено принципи людинознавства, обґрунтовані видатним австрійським філософом і педагогом ХХ століття Рудольфом Штайнером.

Головною метою вальдорфської педагогіки є світоглядне, соціальне та професійне самовизначення людини, що спирається на усвідомлення своєї індивідуальної свободи та відповідальності.

Серед основних принципів цієї педагогіки: вільний всебічний розвиток людини у відповідності з тенденціями віку, а також розвиток мисленнєвих, емоційних та вольових функцій учнів у процесі опанування навчального матеріалу.

Вальдорфська школа ніколи не орієнтується на механічну передачу знань, умінь та навичок. Свідоме засвоєння знань відбувається не лише на інтелектуальному рівні, але й на основі життєвого досвіду, самостереження та самостійного пошуку. Весь навчальний процес у вальдорфській школі спрямований на створення умов для виховання в широкому значенні слова.

Освіта не може орієнтуватися лише на сьогоднішній день. Освіта – це довготривалий проект в житті кожної людини. Рудольф Штайнер казав, що будь-яке викладання має навчати життю. Тому в вальдорфській школі є багато предметів, а також елементів практичної діяльності, що активно розвивають емоційно-вольову складову Я-концепції учнів, а набуття власного досвіду допомагає дитині бути впевненою та мати адекватну самооцінку. Всі ці риси сприяють успішній самореалізації в житті кожної людини.

Дуже важливим у вихованні дітей і підлітків є можливість дати уміння, потрібні для продуктивної діяльності в суспільстві: повагу до інших людей, здібність до емпатії та демократичну свідомість, моральну компетентність, радість від своєї ініціативи й готовність брати на себе зобов'язання і відповідальність.

В основу роботи з дітьми дошкільного віку вальдорфська педагогіка пропонує покласти приклад дорослих. Риса, які дорослий хоче виховати в дитині, мають бути реальністю, фактами в його житті. Дитина навчається лише шляхом наслідування. **«Не виховуйте дітей, виховуйте себе, а діти робитимуть так, як робите ви.»** Якщо дорослий ставиться до дитини з повагою, толерантністю і розумінням, це безпосередньо впливає на поведінку дитини і стає звичкою.

У підлітковому віці активно розвивається міжособистісне спілкування, що є основою формування нових рис особистості дитини. Центральне місце в житті підлітка посідає спілкування з однолітками, в колі яких він прагне здобути те становище, що відповідало б їхнім претензіям. Соціально-орієнтоване спілкування створює для підлітка реальні умови визнання їх як соціально важливих осіб. Це обумовлено активним потягом підлітка до набуття нової соціальної позиції, з усвідомленням свого «Я» та ствердженням себе у дорослому світі. У підлітка з'являється потреба соціальної відповідальності, як можливість і необхідність відповідати за себе та за інших людей на рівні дорослої людини. Специфічна соціальна активність підлітків проявляється у готовності до засвоєння норм, цінностей та моделей поведінки, узвичаєних у суспільстві. Водночас, брак життєвого досвіду у підлітка та опосередкованість особистого досвіду спонукає до необхідності співпраці підлітка й авторитетної дорослої людини в процесі навчання, що сприяє формуванню соціальної компетентності.

Головним лейтмотивом становлення духовного життя підлітка з погляду вальдорфської педагогіки є народження його індивідуальності на підставі пережи-

вання його власного «Я». В цей час підліток перебуває на шляху пошуку самостійної позиції, визначення своєї мети та своїх цінностей, життєвих орієнтирів, що поєднується з усвідомленням себе як частини суспільства, при цьому у нього виникає здатність відокремлювати свою позицію від позиції інших. У цьому віці у молодій людині розвивається тонка душевна здатність до диференціації, що має щодалі більше значення при формуванні своїх власних думок. В учнів старших класів виникає особливий інтерес до глибинних причин та наслідків різних учинків; вони стають здатними розуміти і оцінювати ці вчинки з різних поглядів. Всі ці особливості душевного та психічного розвитку підлітків покладені в основу навчальної програми для старшокласників, а також впливають на побудову уроку.

У роботі з підлітками вальдорфська педагогіка найприроднішим шляхом формування життєвих цінностей вважає не розумове, а природне залучення їх до нових життєвих обставин, за яких ці цінності стають близькими до них реальні. Кожне досягнення учня сприймається як прояв його самореалізації. Соціальні та виробничі

практики допомагають підліткам спробувати себе в різних життєвих ситуаціях, оцінити свої можливості, охарактеризувати свої риси і відчути свою необхідність. Це дуже важливо для розвитку самодисципліни та самоконтролю, які підлітки часто хибно вважають обмеженням свободи. Підлітку важливо прищепити відчуття відповідальності за свої вчинки, зробити його одним із власних потреб, показати, що воно має бути внутрішнім прагненням, а не наслідком зовнішнього впливу.

Соціалізація людини відбувається в конкретних умовах її життєді-

яльності. Цей процес охоплює всі аспекти залучення особистості до культури, навчання й виховання, за допомогою яких вона набуває соціальності, спроможності брати участь у соціальному житті. Вальдорфська школа надає багато можливостей для втілення цих процесів під час навчання.

Важливою є спільна діяльність учнів, батьків та учителів. Шкільні свята (День Святого Миколая, Різдво, Масляна, Великдень), творчість у художньо-ремісничих майстернях, вистави стають органічною складовою життя дітей і дорослих, створюючи атмосферу спільної творчості, взаєморозуміння та довіри. Якщо підлітка оточують дорослі й однолітки, які плекають духовні цінності (доброту, ширість, взаємодопомогу, потребу віддавати), вчать отримувати задоволення від прочитаної книжки, від спілкування з родиною, підтримувати сімейні та народні традиції, то така людина ніколи не відчує себе одинокою й нещасливою.

Навчання у вальдорфській школі має практичну, життєву спрямованість; його теоретичні аспекти пов'язуються з конкретними життєвими реальностями, що створює умови для ефективної соціальної адаптації учнів.

Програма старших класів передбачає інтегрований цикл «Ремесла та технології», до якого входять такі предмети, як: столярні роботи, ткацтво, шиття, лозоплетіння, картонажна справа, робота з металом (обробка міді, лиття, ковальські роботи), садівництво, робота з каменем.

Зважаючи на сучасні тенденції розвитку технологічної освіти, ці предмети сприяють індивідуальному розвитку особистості дитини, розкриваючи її творчий потенціал та креативне мислення. Така форма роботи активізує у підлітків критичне мислення, що стимулює молодшу людину до самознання та самореалізації, пошуку й практичного застосування

набутих знань і навичок. Розширення і систематизація знань, пов'язаних з технологічною діяльністю, додає людині внутрішньої активності, навчає співпраці в групах, відповідальності, пробуджує інтерес до різних теренів людської діяльності. Як наслідок, наприкінці навчання у вальдорфській школі підліток може формувати свою думку, обґрунтовано її обстоювати, свідомо та активно формувати свою життєву позицію. Все це є

передумовою підготовки майбутнього громадянина до життя у демократичному суспільстві.

Важливим чинником розвитку впевненої, вільної, творчої особистості є дані діагностування, які зазначають позитивне ставлення учнів до школи та вчителів. У середньому 72 % учнів задоволені своїм статусом у колективі; вони зорієнтовані на взаємодію та дружню підтримку. Учні мають розвинену сферу почуттів і добре розуміють почуття інших людей. Показники, що засвідчують високий рівень адекватної та високої самооцінки, говорять про здатність учнів вальдорфської школи до самокритичності та бажання подальшого самовдосконалення.

Ґрунтуючись на результатах сучасних досліджень в галузі салютогенеза, вальдорфська педагогіка вважає, що основою людського здоров'я є, насамперед, душевно-духовні здібності, які має кожна людина для протистояння життєвими кризами. Серед цих здібностей виділяють здатність переживати душевний зв'язок зі світом і здатність до життєвої стійкості (сила прийняття й подолання перешкод). Ці здібності не є природженими: вони закладаються

спочатку через виховання, а з часом можуть бути розвинені через самовиховання людини, яка стала дорослою.

Зважаючи на всі попередні моніторингові дослідження розвитку особистості, можна зробити висновки, що вальдорфська школа створює сприятливі умови для гармонійного та всебічного розвитку учнів, виховання молодих людей, орієнтованих на навколишній світ, чутливих до нового, здатних до усвідомлених рішень і відповідальності за них і свої дії, формування навичок соціальної взаємодії, активної життєвої позиції.

Ольга ПЕРЕДЕРІЙ,
доцент кафедри педагогіки та практичної психології

Школа – центр моніторингових досліджень

24 березня навчально-методичний відділ моніторингу якості освіти КВНЗ «ДОШПО» спільно з відділом освіти Синельниківської районної державної адміністрації провели обласний науково-практичний семінар «Створення та функціонування системи внутрішньошкільного моніторингу якості освіти». Учасники семінару – фахівці-координатори з питань моніторингу якості освіти методичних служб міських, районних управлінь, відділів освіти – акцентували на актуальності проблеми та об'єктивній потребі практики.

Регіональні підходи до формування системи внутрішньошкільного моніторингу окреслила у своїй доповіді Людмила Тарасівна Швидун, завідувач відділу моніторингу якості освіти ДОШПО. Вона зосередила увагу на вирішенні невідкладних проблем моніторингової діяльності освітян та висловила сподівання на подолання негативних тенденцій шляхом втілення перспективного досвіду господарів семінару, власних напрацювань. Любов Миколаївна Ситник, методист відділу моніторингу якості освіти, консультант з підготовки та проведення семінару наголосила на відповідності тематики семінару провідним тенденціям розвитку сучасної освіти, можливості застосування перспективного досвіду колег.

Практичний аспект реалізації моніторингових досліджень, як засіб позитивних змін у наданні якісних освітніх послуг в районі, висвітлювала в своєму виступі Алла Олександрівна Юрцевич, начальник відділу освіти Синельниківської райдержадміністрації.

Досвід та результативність моніторингової діяльності освіти Синельниківського району, який сприяє активізації творчого потенціалу педагогічних працівників щодо пошуку оптимальної моделі внутрішньошкільного моніторингу якості освіти, продемонстровано під час перегляду фільмів, відеороликів, виставкових матеріалів, фрагментів корекційної програми соціально-психологічного театру «Інсайт» (керівник Наталя Юрївна Заводян, практичний психолог Раївської школи-інтернату за підсумками моніторингу виховної роботи), виступу театру мод (Славгородська СЗШ).

Учасники семінару відвідали заклади освіти району.

У Раївській школі-інтернаті Валентина Анатоліївна Яценко, заступник директора з навчально-виховної роботи, розкрила актуальність моніторингу виховної роботи як найскладнішої педагогічної та соціальної проблеми. Модель моніторингу виховної роботи передбачає повний цикл проведення моніторингових досліджень, від визначення проблеми, мети, завдань, об'єктів, суб'єктів моніторингу і до інтерпретації підсумків, прогнозів, ухвалення управлінських рішень та корекційних програм.

Особливе значення надається підбору інструментарію, методів, визначення показників, критеріїв, періодичності досліджень, що допомагає виявити динаміку результатів протягом декількох років, а саме: на 23 % підвищився рівень сформованості комунікативних навичок учнів; на 14 % підвищився рівень самооцінки; на 27 % знизився рівень тривожності, агресивності.

Таким позитивним змінам сприяла вдала корекційна програма, втілена учасниками соціально-психологічного театру «Інсайт». Вистави театру у формах пантоміми, театральних мініатюр, психологічних коментарів тощо висвітлюють складні теми: тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія, насилля, самотність, тривожність. Дитина потрапляє в певні ситуації, програє їх, набуває відповідний досвід моральної поведінки, вміння виходити зі складних ситуацій, конструювати

Ефективна система моніторингових досліджень, що охоплює всі аспекти освітньої діяльності, є однією з умов конкурентоспроможності навчального закладу та привабливості його для споживачів освітніх послуг.

них стосунків з людьми, потребу працювати над собою і розвивати свій потенціал.

Майська загальноосвітня середня школа відома своїми педагогічними здобутками. Вона має статус обласного експериментального закладу за темою «Створення системи розвитку інноваційного потенціалу сільського учня в умовах педагогічного комплексу». Школа – переможець обласних конкурсів: на кращий сільський заклад; на кращу модель організації профільного навчання; на кращий інноваційний проект тощо.

Директор Майської СЗШ Ніна Анатоліївна П'ятецька поділилася досвідом створення системи внутрішньошкільного моніторингу. Вона очолює навчальний заклад 13 років, досконало опанувала технологією проведення моніторингових досліджень, використовує сучасні методи дослідження: квадрант-аналіз, кваліметрию, тестові технології. В практичній частині семінару керівник школи провела майстер-клас (фрагмент педради «Моніторингові дослідження загальної середньої освіти як ефективний засіб особистісного зростання учасників навчально-виховного процесу»).

Педагогічний колектив визнав моніторинг парадигмою розвитку школи та розробив відповідну модель внутрішньошкільного моніторингу якості освіти, що спрямована на аналітичне відстеження процесів, визначення кількісно-якісних змін освітнього середовища, освітніх технологій, результативності діяльності школи, забезпечення ефективності оперативного та стратегічного управління навчальним закладом, створення єдиного інформаційного простору. Конкретними кроками втілення моделі моніторингу стали програми перспективного та поточного моніторингових досліджень якості освіти, які ухвалила педагогічна рада школи, за видами: педагогічний; кадровий; соціально-психологічний; здоров'язбережний.

Визначені мета, завдання, сукупність об'єктів дослідження, необхідні показники; обрані адекватні методи збирання даних та їх опрацювання; сформовано циклограму моніторингу на поточний рік. Об'єктами педагогічного моніторингу є такі показники: контроль залишкових знань (КЗЗ), рівень навченості класу (РНК), результати ЗНО, результативність участі школярів в конкурсі-захисті робіт в МАН, допрофільне та профільне навчання, підсумки олімпіад. Це допомагає виявити «кризові класи», тобто об'єкти класно-загальноосвітнього контролю на навчальний рік, прогнозувати результати участі шкільних команд у предметних турнірах, об'єктивніше підходити до визначення результативності діяльності учителів-предметників. Об'єктами соціально-психологічного моніторингу є такі показники:

адаптація учнів 1-х, 5-х, та 10-х класів, ціннісні орієнтації, вади особистого розвитку, інтелекту, рейтинг учнів за показниками соціальної активності, показники обдарованості (інтелект, креативність, пізнавальна активність), соціальне замовлення батьківської громадськості. Об'єктами здоров'язбережного моніторингу виступають: рівень сформованості пріоритету здоров'я, ефективність технологій збереження та зміцнення здоров'я, динаміка основних захворювань. Кожен моніторинг передбачає обов'язковий аналіз на засіданнях педагогічної та методичної рад, на методичних об'єднаннях, визначення чинників, що впливають на результати моніторингу і можуть мати позитивний чи негативний результат: чинники, що перевертають об'єктивні оцінки; досконалість діагностичного матеріалу; професійність і відповідна підготовка педагогів; періодичність проведення діагностування; групова фальсифікація результатів; вплив соціально-територіального середовища. Створення системи моніторингу якості освіти дає можливість: ухвалювати відповідні управлінські рішення та прогнозувати навчально-виховні ситуації; оперативно втручатися до педагогічного процесу і відповідно коригувати його; конкретно планувати роботу з відповідної проблеми; створювати умови для порівняння власної оцінки діяльності педагогічного колективу з незалежною оцінкою. Результатом запровадження такої системи моніторингу є розуміння колективом чинників розвитку школи, до яких належать: підтримка педагогічних інновацій; управління змінами; вдосконалення програми моніторингу, відповідно до чинного законодавства. Адміністрація загальноосвітнього навчального закладу, дотримуючись відомої сократівської мудрості «Пізнай самого себе», має можливість здійснювати самоконтроль за рівнем організації та проведенням навчально-виховного процесу, результативності навчально-виховного процесу, результативності педагогічної праці, досягненнями учнів та вчителів, виконанням річного плану. Об'рунтованість вибору моделі внутрішньошкільного моніторингу педагогічного колективу «Михайлівська школа – школа сприяння здоров'я» розкрила в своєму виступі Неля Григорівна Головіна, заступник директора з навчально-виховної роботи. Мета дослідження: вивчення рівня ефективності роботи закладу, результатів організації навчально-виховної та методичної роботи через запровадження технологій збереження здоров'я та комплексу заходів, спрямованих на формування навичок здорового способу життя учнів. Завдання моніторингу: визначення впливу здоров'язбережних технологій на покращення результатів навчальної та виховної діяльності учнів;

вивчення зв'язку між успішністю учнів, станом їхнього здоров'я, соціальними умовами їхнього життя та результатами роботи педагогів; створення оптимальних соціально-психологічних умов для саморозвитку та самореалізації учасників навчально-виховного процесу; оцінювання якості кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного забезпечення школи; прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки й тенденцій розвитку освітнього процесу в навчальному закладі.

В рамках моніторингу вчителі початкових класів, вивчивши спеціальну літературу та скориставшись інтернет-ресурсами, розпочали діяльність щодо дослідження впливу гри, казки, музики, пальчикової гімнастики на результативність навчально-виховного процесу в школі I ступеня; стали активними учасниками районних семінарів психологів та соціальних педагогів.

Втілення плану заходів шкільних проектів здоров'язбережного характеру «Пальчикова гімнастика», «Казкотерапія як інструмент педагога», «Грова діяльність в початкових класах» сприяли покращенню результатів навчальної діяльності учнів початкових класів. Успішність становила: у 2012-2013 н. р. – 45 %; 2013-2014 н. р. – 53 %; 2014-2015 н. р. – 61 %.

Перші позитивні результати запровадження інноваційних технологій збереження здоров'я у початковій школі наštтовхнули на думку щодо використання казкотерапії і у 5 класі, бо саме казкотерапія створює відповідний психологічний мікроклімат як в період адаптації, так і протягом усього навчального року та є одним із ефективних методів роботи з учнями, які знають тих чи інших емоційних та поведінкових труднощів. Вона допомагає учням долати високий рівень тривожності, різноманітні страхи, агресивність, що є особливо актуальним під час переходу до школи II ступеня.

Це підтверджують і результати моніторингу навчальних досягнень учнів 5 класу з предметів гуманітарної галузі: у 2012-2013 н. р. – 44 %; 2013-2014 н. р. – 59 %; 2014-2015 н. р. – 66 %.

Для подолання стресу, як однієї з причин низької результативності навчально-виховного процесу в 6-9-х класах, адміністрація вирішила використовувати кольоротерапію.

Після проведення моніторингу щодо впливу кольору на організм підлітків було виявлено: зниження проявів стресу, рівня тривожності, зникнення ознак втоми, емоційного виснаження, невротичних неадекватних станів у 25 % учнів; збільшення ваги, підвищення розумової та творчої діяльності на уроці у 17 % учнів; удосконалення формування комунікативних компетентностей у 13 % школярів.

Використання технологій збереження здоров'я, цілеспрямована робота педагогічного колективу, медичних працівників, батьківської громадськості, органів учнівського

самоврядування щодо формування навичок здорового способу життя вплинула на зменшення кількості учнів «групи ризику» та учнів, що перебувають на внутрішньошкільному обліку – з 13 % у 2012 році до 5 % у 2015 році; учнів, які мають шкідливі звички – з 19 % до 7 %.

Після узагальнення результатів соціологічного опитування батьків, представників місцевої влади та інших учасників соціально-педагогічного комплексу щодо діяльності навчального закладу з питань створення інноваційного освітнього середовища було виявлено: на думку 35 % опитаних – зросла ефективність навчально-виховного процесу; 32 % зазначають зростання соціокультурного рівня учнів; 23 % помітили активізацію зв'язків між школою і батьківською громадськістю; 10 % не відчували кардинальних змін в навчально-виховному процесі.

Матеріали досвіду щодо створення інноваційного освітнього середовища для покращення результативності навчально-виховного процесу в школі шляхом проведення моніторингових досліджень презентувалися на семінарі-практикумі директорів Синельниківського району (листопад 2013 р.) та заступників директорів з навчально-виховної роботи (грудень 2014 р.).

2014 року проект «Кольоротерапія – лікування кольором» був розміщений на порталі журналу «Учительський журнал – он-лайн», а 2015 року отримав диплом переможця конкурсу інноваційних розробок і досягнень установ, закладів освіти у рамках обласної виставки-презентації «Педагогічні здобутки освітян Дніпропетровщини – 2015».

Основним результатом від запровадження здоров'язбережних технологій у навчальну та виховну систему школи стало зростання соціальної активності самих школярів: учні 8-х і 10-х класів розробили загальношкільний проект «Класний вокаліз», проводять спортивно-оздоровчі заходи, заняття гуртків, разом із

молодшими школярами зростають морально, інтелектуально і духовно, адже «школа – це простір життя дитини, тут вона не готується до життя, а повноцінно живе і тому всю діяльність навчального закладу вибудовує так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника свого життя».

Керівник семінару, методист відділу моніторингу якості освіти ДОШПО провела обговорення та підбиття підсумків, під час яких визначено основні теоретичні та практичні засади створення дієвої системи внутрішньошкільного моніторингу, творчий почерк та позитивний досвід кожного із 3-х загальноосвітніх навчальних закладів; дано високу оцінку організації та змістовному наповненню семінару; надано методичні матеріали, рекомендації, зразки моделей моніторингових досліджень як окремих напрямів моніторингу, так і системи внутрішньошкільного моніторингу загалом.

Любов СИТНИК,
методист відділу моніторингу
якості освіти ДОШПО

Не можна допустити, щоб люди спрямовували на самознищення ті сили природи, які вони змогли відкрити і підкорити.

Фредерік Жоліо-Кюрі

Мета: на прикладі Чорнобильської катастрофи довести відставання розвитку духовних сил людства від могутності техніки

Обладнання: радіометр (іноді його помилково називають «лічильник Гейгера») зі звуковою індикацією імпульсів. **Звукове тло:** урок триває під звук радіометра (негучне клацання або писк від природного земного та космічного радіаційного фону).

На дошці зображена стандартна схема атомної електростанції.

Важливо те, що у всіх підручниках подана двоконтурна схема використання теплоносія. Матеріал першого контуру (рідкий метал або перегріта вода) віддає тепло, отримане в реакторі, воді з другого контуру в теплообміннику. Вода другого контуру безпосередньо не контактує з радіоактивною зоною станції – в теплообміннику вона випаровується і пара, як на будь-якій тепловій електростанції, обертає турбіну генератора. На схемі реактора можна показати головні елементи: графітовий блок – уповільнювач нейтронів, один канал з паливним стрижнем (блок тепловидільних елементів – ТВЕЛ), один канал з керівним стрижнем, один канал з теплоносієм першого контуру.

Коротко описуємо колосальні екологічні переваги атомної електростанції (АЕС) перед тепловою (ТЕС) тієї ж потужності.

Порівняльні характеристики за рік роботи атомної та вугільної електростанції однакової потужності 1000 мегават електроенергії.

За рік	Атомна	Вугільна
Необхідно добути	1000 т руди; із неї вилуцється 1,5 т збагаченого урану	3500000 т вугілля
Тверді відходи	Приблизно 2 т відпрацьованих тепло-видільних елементів	100000 т золи

Пропонуємо учням самостійно порахувати масу вуглекислого газу, яку виділяє за рік ТЕС, з розрахунку 3,3 млн т вуглецю в кам'яному вугіллі, та масу двоокису сірки, якщо кам'яне вугілля містить від 3 до 5% сірки. Вуглекислий газ – це «парниковий ефект», а сірчаній ангідрид – сумно відомі «кислотні дощі»; якщо вугілля замінити на «чистіший» природний газ, скоротяться лише тверді відходи ТЕС.

Можна згадати, що остання у ХХ столітті спроба представників промислово розвинених країн домовитися про зниження виробничих викидів в атмосферу, щоб послабити парниковий ефект, була невдалою. 25 листопада 2000 р. конференція у Гаазі, яку організували ООН і Всесвітня організація охорони здоров'я, завершилась без підписання підсумкових документів. Таким чином суттєво зросла ймовірність того, що найближчими десятиліттями справдяться найпохмуріші пророцтва екологів. Доля США у загальносвітових викидах в атмосферу вуглекислого газу складає 24%, Росії – 6%.

Очевидно, що атомна електростанція – екологічно найчистіша, ... якщо не зважати на проблему захоронення відпрацьованого ядерного палива. Відпрацьовані

У спеціалізованій школі № 67 еколого-економічного профілю Дніпропетровська учитель хімії та екології Ларнеса Андріївна ФЕДОТОВА започаткувала спецкурс «радіоекології», покликаний показати психологічну неготовність сучасної людини до використання своїх наукових досягнень, зростає ймовірності «кнопкових» катастроф і відповідальності вчених та інженерів перед людством.

Пропонуємо фрагмент уроку до 30 роковин Чорнобильської катастрофи.

«УРОКИ ЧОРНОБИЛЯ»

тепловидільні елементи містять багато високорадіоактивних ізотопів – як і продукти ядерного вибуху.

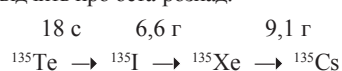
Нагадаємо, що 6 серпня 1945 року на японське місто Хіросіма скинули атомну бомба «Малюк», яка містила 45 кг урану-235. На початок 1950 р. лише від променевої хвороби загинуло 150 тисяч людей. Приблизно стільки ж людей загинуло внаслідок радіоактивного опромінення у місті Нагасакі (вибух 9 серпня 1945 р., бомба «Товстун» містила 50 кг плутонію-239). Зараз в Японії мешкає 367 тисяч нащадків тих людей, які вижили при вибухах, але отримали радіаційне опромінення. Їх називають «хібакуся». Серед них немає здорових людей, їм не радять мати дітей через загрозу генетичних відхилень та спадкових захворювань.

Повернімося до нашої екологічно чистої мирної АЕС. Щороку на кожні 1000 МВт електричної потужності припадає 1,5 т високоактивних відходів (2 т в таблиці – з урахуванням оболонки ТВЕЛів). В АЕС використовують слабозбагачений уран: 98% урану-238 і 2% урану-235 (у природному урані його лише 0,7%). Радіоактивність такого «паливного» урану приблизно в 10 разів менше, ніж чистого «збройного» урану-235. Приблизний розрахунок свідчить, що 1,5 т річних відходів АЕС можуть створити таке радіоактивне забруднення, як дві атомних бомби 1945 року (загалом приблизно 100 кг «збройних» ізотопів), а при розсіюванні на місцевості за 50 років вразити приблизно 400 тисяч людей.

«Економічні» чинники. Реактор великої потужності каналний РБМК-1000 (електрична потужність – 1000 МВт, тепла – 3200 МВт, коефіцієнт корисної дії – 31%) конструктивно простіше і дешевше «класичного». У ньому лише один контур теплоносія. Робоча пара, що подається на турбіну, утворюється безпосередньо в активній зоні (графітовий блок з ядерним паливом). **Стираємо зображений на дошці теплообмінник.** При цьому паровий коефіцієнт теплоносія РБМК позитивний – чим більше пари утворюється в активній зоні, тем сильніше відбувається ядерна реакція завдяки підвищенню коефіцієнта виділення нейтронів. Отже, **реактор фізично може саморозганятися, від чого його захищають спеціальні автомати регулювання і контролю.** Загальна маса урану в реакторі – 190 т.

Для регулювання ядерної реакції використовують керуючі стрижні, що складаються з двох частин – верхньої (поглинач), який добре поглинає нейтрони (кадмій), і нижньої (витискач), що прискорює ланцюгову реакцію (графіт).

Поглинати нейтрони можуть не лише регулюючі стрижні, а й чимало продуктів ділення ядер урану. **Для керування реактором дуже важливо є послідовність ядерних перетворень:** уламок ділення урану телур-135 швидко (період напіврозпаду 18 сек.) перетворюється в йод-135, а він з періодом напіврозпаду 6,6 годин стає ксенон-135. Цей ізотоп ксенону поглинає теплові нейтрони в мільйон разів краще, ніж уран, що породжує «ксенонове отруєння» реактора. Але ланцюгова реакція не зупиняється: ксенон-135 з періодом напіврозпаду 9,1 години перетворюється в менш шкідливий для реакції цезій-135. У всьому ланцюжку перетворень атомна маса не змінюється, а заряд (+) ядра збільшується, що свідчить про бета-розпад:

При стабільній роботі реактора концентрація ксенону та його вплив підтримується на постійному рівні. При швидкому зниженні потужності реактора

внаслідок різниці в періодах напіврозпаду відбувається додаткове гальмування ланцюгової реакції ксенонем, що утворюється з йоду-135. Проте, якщо спробувати швидко збільшити потужність реактора, то вона спочатку буде зростати повільно (гальмуватиме ксенон), а потім ланцюгова реакція різко прискориться, коли ксенон «вигорить» (перетвориться на цезій-135). **Такий ефект називають «йодною ямою».** **Це легко продемонструвати на моделі:** кульку для настільного тенісу на гумці чіпляємо до стіни пластиліном і повільно тягнемо її до себе. Поки пластилін тримає кульку, нічого не відбувається. Але, щойно пластилін перестане тримати, кулька полетить до того, хто тягнув за гумку.

Для схематичного пояснення причин катастрофи цих попередніх пояснень досить. **Подальший виклад ґрунтується на офіційній інформації наради експертів МАГАТЕ.**

25 квітня 1986 р. на 4-м енергоблоці Чорнобильської АЕС було заплановано проведення електротехнічного експерименту: використати енергію генератора, що обертається за інерцією після припинення подачі пари при плановій профілактичній зупинці реактора (так званій «режим вибігу»). Електротехнічна проблема в тому, що плавно зменшується не лише потужність генератора, але й частота струму; тому енергію «вибігаючого» генератора використати не просто.

Запитуємо у звичайному «навчальному стилі» клас: «А що таке «косинус фі» в ланцюгу перемінного струму?» Звичай починається ремство: «У нас зараз хімія, а не фізика».

Ось тут і є **перша психологічна проблема:** оператори станції займалися в ту мить не ядерно-ланцюговими процесами, а електротехнічними. А ядерні процеси тривали за своїми законам, хоч про них і забули.

Для успішного проведення електротехнічного експерименту енергоблок мав зупинятися в нестандартному режимі, тому частину автоматичних систем захисту довелося вимкнути. На цю мить безпеки ще не було – адже **експеримент планувався під час зупинки реактора.**

О першій ночі 25 квітня почалося повільне зменшення потужності реактора. На 13-ю годину 25 квітня теплову потужність реактора знизили вдвічі – до 1600 МВт. Проте близько 14-ї диспетчер «Київенерго» зажадав подальшої роботи блока – наприкінці робочого тижня споживання електроенергії після обід зростає. Експеримент призупинили до 23 години. Після дозволу диспетчера почалося зниження потужності реактора. Напевне, це зробили надто швидко – щоб компенсувати 9-годинну затримку експерименту. Внаслідок цього теплова потужність реактора впала надто різко – до 30 МВт (менше 1% від номінальної). В такій ситуації за інструкцією, щоб уникнути проблем від ефекту «йодної ями», необхідно заглушити реактор на кілька діб. Але в цьому разі зривалися випробування електротехнічної системи. Реактор вирішили знову розігнати до потужності приблизно 700 МВт (22% від номіналу), що само, без інших чинників, також не є безпечним).

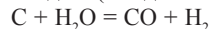
Друга психологічна проблема: у підсвідомості операторів не було страху – тривав електротехнічний експеримент на майже вимкненому і безпечному реакторі.

Такий повторний розгін автоматика не дозволяла – і її довелося вимкнути. Керуючі стрижні були повністю підняті з активної зони реактора (1 год. 19 хв. 26 квітня). Проте ланцюгова реакція не починалася – заважав ксенон-135, що накопичився у ТВЕЛлах. О 1 годині 23 хвилини

реактор почав розганятися. Регулюючі стрижні, якими керувала автоматика, повільно пішли вниз, але їхня дія не компенсувала надто швидкий розгін ланцюгової реакції.

Для уяочення можна ще раз повторити експеримент с кулькою на гумці – він уже відірвався від стіни і полетів у того, хто цю гумку ре-зинку тягнув.

О 1 годині 23 хвилини 40 секунд оператор спробував вручну ввести до реактора всі стрижні-поглиначі. Але до активної зони в перші секунди увійшли нижні частини регулюючих стрижнів, які не уповільнюють, а, навпаки, **прискорюють ланцюгову реакцію.** Такий режим не був передбачений конструкцією станції (як і її повторний швидкий розгін), і тому о 1 годині 23 хвилини 44 секунди теплова потужність реактора досягла не менше 320000 МВт (в 100 раз більше номіналу). При температурі білого накалювання почалася реакція графіту з водою (з водяною паром):

Реактор перетворився на суміш горючих газів. Його верхня кришка – сталевая плита масою понад 1000 т – підстрибувала, як кришка кастрюлі. Розжарені горючі гази змішалися з повітрям...

О 1 годині 23 хвилини 46 секунд 26 квітня 1986 року над Чорнобильської АЕС піднялася вогняна хмара не ядерного, а хімічного вибуху суміші горючих газів з повітрям.

27 квітня у Скандинавії зареєстрували спалах радіоактивності, що відповідає ядерній тривоці у разі ймовірної світової війни.

Світ дізнався про найстрашнішу техногенну катастрофу ХХ століття...

На думку вчених, потягом перших десяти діб інтенсивних викидів розжареного змісту реактора він втратив до 30% своєї активної зони, приблизно 50 т слабозбагаченого урану і продуктів його розпаду. Серед цих продуктів найнебезпечніші: йод-131 з періодом напіврозпаду 8 діб (саме він накопичується у щитовидній залозі, особливо у дітей); цезій-137 з періодом напіврозпаду 30 років (накопичується в організмі як аналог калію); стронцій-90 з періодом напіврозпаду 29 років (накопичується в кістках як аналог кальцію і вражає кістковий мозок).

Пропонуємо учням зробити розрахунки:

100 кг «збройних» ізотопів зразка 1945 року дали в Японії через 50 років 367 тисяч «хібакуся». Скільки вражених другого і третього покоління буде в 2036 році на території України, Білорусі, Росії, якщо активність 50 т (!) «паливних» ізотопів приблизно в 10 разів менше, ніж «збройних»? (Відповідь: приблизно 18 млн людей).

Інколи розв'язання цієї задачі викликає у класі шок. Якщо клас не злякався, **можна запропонувати ще одну задачу.**

Йодистий калій в таблетках, який роздавали школярам в забруднених зонах у вересні 1986 р. (120 діб після катастрофи), потрібен для того, щоб запобігти накопиченню в щитовидній залозі високорадіоактивного йоду-131 з періодом напіврозпаду 8 діб. На скільки разів більше була б ефективність цього профілактичного заходу, якби йодистий калій почали роздавати (и вживати) одразу після аварії? Можна умовно припустити, що до 1 травня 1986 р. викид йоду-131 припинився.

Рішення: 120 доби – це 15 разів по 8. За кожні 8 діб активність йоду зменшується вдвічі (період напіврозпаду), відповідно ефективність профілактики знижується також вдвічі. За 120 діб ефективність профілактики зменшиться на $2^{15} = 32768$ раз.

Насправді

до 5 травня 1986 р. зруйнований реактор втратив приблизно 50% йоду-131, і йодна профілактика була потрібна й надалі, адже летучий йод виділявся з численних щілин «саркофага».

Підрахунки свідчать, як небезпечно було замовчувати справжні масштаби катастрофи і запізнити проведення профілактичних заходів.

В рамках шкільного уроку неможливо розглянути усі гіпотези й альтернативні версії катастрофи (до втручання інопланетян). Потрібно зазначити, що атомні електростанції в світі працюють з 1954 року (перша – Обнінська АЕС), проте 1984 року (за 30 років) відкрили новий рідкісний тип радіоактивного розпаду, що буває у звичайному ядерному паливі. А це свідчить, що люди будують енергетичні установки колосальної потужності, не знаючи як слід усі фізичні принципи їхньої роботи. Таке споживацьке і нерозумне ставлення до результатів наукових досліджень породжує неминучі техногенні катастрофи.

Наш сучасний комфорт – це десятки тисяч жертв автомобільних аварій, тисячі жертв інших транспортних катастроф щороку. «Екологічно чистий» природний газ у житлових будинках – це також вибухи, пожежі отруєння.

Найскладніші проблеми людства – екологічно-сировинна та енергетична кризи, міжнаціональні та міжрелігійні війни, тероризм, техногенні катастрофи – неможливо вирішити за допомогою самих досягнень науки й техніки. Учені пропонують бездоганні (на їхній погляд) вирішення цих проблем, але люди не бажають дослуховуватися до їхніх рекомендацій. «Я знаю, що катастрофи можуть бути, але у це не вірю», – міркують не лише малоосвічені обивателі, але й більшість політиків і керівників – «людей, які вирішують».

Ризик великих аварій зростає щодня, тому що керувати надпотужною технікою одним порухом пальця на кнопці приходять люди, які з дитинства звикли до комп'ютерних ігор. Життя у віртуальному світі має наслідком втрату відчуття реальності – адже будь-які «великі» ігрові проблеми можна вирішити за допомогою команди «скасувати останню дію» або кнопки RESET (перезавантажити). Доводилося бачити численні дрібні аварії в лабораторії, коли студент або молодий працівник за звичкою перезавантажує «свій» комп'ютер, забувши, що він не вдома і що комп'ютер залучено до щододової роботи лабораторної мережі та пов'язано з іншими машинами та приборами. **А саме з погляду сучасної термінології чорнобильську катастрофу можна вважати результатом невдалого «перезавантаження» реактора, що «зависнув» в режимі малої потужності.**

Про проблему невідповідності нерозвинуті психіки «пересічної» людини і безмежних можливостей сучасної техніки, що потрапляє до її рук, про необхідність зважати на цю невідповідність і відповідно діяти вже давно говорять видатні вчені та мислителі. Наприклад, можна нагадати передбачення російського філософа ХХ ст. Миколи Олександровича Бердяєва (1948 р.): «Людина розчавлена власними відкриттями і винаходами, до яких погано пристосована її природа, що формувалася в абсолютно іншу добу. Романтичне повернення до стану, що передувало техніці, машини, індустріалізації людського життя, неможливе. Тому постає проблема розвитку і пошуку духовних сил в людини, яку опанували і підкорили собі випущені на волю не демони природи, а демони техніки й машини».

Ларнеса ФЕДОТОВА, учитель спеціалізованої школи № 67 еколого-економічного профілю, Дніпропетровськ

«Чужої біди не буває»

Програма літературного вечора пам'яті, який організувало Дніпропетровське відділення МАН України, передбачала покладання квітів до пам'ятника «Чорнобильцям», де учасники заходу хвилиною мовчання вшанували пам'ять героїв-ліквідаторів.

Юні автори з Дніпропетровська, Дніпродзержинська, Синельниківського, Кривого Рогу, Тернівки та Юр'ївського району відвідали Виставку пожежно-рятувальної служби 8 ДПРЗ.

Про особливості роботи рятувальників розповів завідувач виставки Микола Федорович Карпенко, а молодь із захватом і хвилюванням сприймала кожне його слово. Перед учасниками екскурсії «Подвиг, рівний фронтовому» розгорнулися події жакливого квітня 1986 року, постала яскрава, зворушлива картина із присмаком полину долі простих людей, які стали героями.

На очах дорослих і маленьких заблищали сльози, коли перед ними у документальному фільмі про Чорнобильську катастрофу промайнули всі жахи квітневої ночі. А відео, присвячене співробітникам збірної загону Дніпропетровської області, які брали участь у ліквідації аварії з 25 червня до 25 липня 1986 року, остаточно поселило в душах присутніх вічну вдячність за можливість бачити світ у всій його красі та неповторності.

І настала мить, коли діти могли продекламувати свої поезії. Юні автори дивували глибиною своїх віршів, щирістю, відвертістю та співчуттям.

Переглянути відеоряд з декламуванням поезій всі охочі можуть на нашому сайті у розділі «Національно-патріотичне виховання».

Щиро вдячні адміністрації та педагогічним працівникам СЗШ № 10 ім. І.І. Манжури та СЗШ № 120 Дніпропетровська, НВО «ДНЗ – ЗНЗ І-ІІ ступенів – ліцей нових інформаційних технологій м. Дніпродзержинська», Тернівської СЗШ № 5, Синельниківської СЗШ № 2, Чорнявщинської СЗШ Юр'ївського району за небайдуже ставлення до патріотичного виховання молоді та збереження пам'яті про жакливу трагедію і подвиг людей, які поборолі її.

Особливу вдячність за допомогу у підготовці заходу, надання вичерпної інформації, щирість і відданість своїй справі висловлюємо Ользі Іванівні Довгозязі та Людмилі Борисівні Підгірній.

Дніпропетровське відділення Малої академії наук України

Весь світ різнобарвним створю власноруч!

Почуття краси притаманне людині від народження! Як маленька дитина простягає долоні до кольорового брязкальця, так і давні художники прикрашали свої оселі дивовижними малюнками.

Яку фарбу використовували тисячі років назад?

Фарба – це загальна і дещо неточна назва кольорових речовин. Якщо уявити себе найменшою часточкою твердої речовини (пігментом) в «океані» пливкотвірних речовин (різного роду розчинників), то це і буде справжня фарба, а з погляду хімії – **суспензія**.

Основним компонентом будь-якої фарби є **пігмент** – подрібнений кольоровий порошок. Це слово в перекладі з латинської означає «фарба». Тому для більшості людей сьогодні слова «пігмент» і «фарба» є синонімами.

Спочатку давні художники створювали малюнки, використовуючи лише пігменти. Пізніше почали додавати сполучні речовини (кров тварин, яєчний жовток) – саме так і з'явилися фарби.

Першою фарбою, яку використовували для створення наскальних малюнків, була сажа (дисперсний вуглецевий продукт неповного згоряння вуглеводнів). Крейду (CaCO_3) та вохру ($\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$) людина почала застосовувати приблизно 30 тисяч років тому. При прожарюванні вохра втрачає воду, і пігмент перетворюється на барвник червоного відтінку. Так з'явилась можливість розфарбувати світ різними кольорами – чорним, білим, червоним.

Мине ще майже 24 тисячі років, і аж тоді давні митці навчаться застосовувати як пігменти малахіт ($\text{Cu}_2(\text{CO}_3)(\text{OH})_2$) – зеленого кольору, лазурит ($\text{Na}_6\text{Ca}_2[\text{AlSiO}_4]_2(\text{SO}_4)_2\text{S}_6$) – блакитного кольору і кінювар (HgS) – червоного кольору. Ще пізніше почнеться використання свинцевих білил ($2\text{PbCO}_3 \cdot \text{Pb}(\text{OH})_2$) – білого, сурику ($\text{Pb}_3\text{O}_4 + \text{PbO}$) – від помаранчевого до червоного та глету (PbO) – жовтого кольору.

Цікаво, що протягом тривалого часу люди не знали про токсичність свинцю, тому свинцеві білила використовували не тільки як пігмент, а й у складі деяких косметичних засобів.

Який пігмент цінувався найдорожче?

У стародавні часи лазурит (ляпіс-лазур, або блакить) – природний мінерал яскраво-синього кольору $\text{Na}_3\text{Ca}[\text{AlSiO}_4]_3\text{S}$ цінувався дорожче золота. Фарба на його основі називається ультрамарин.

Про використання пурпурової фарби свідчать давньоєгипетські папіруси (1600 років до нашої ери). Її отримували з пурпуру, який добували із залоз середземноморського молюска родини мурексових. Для цього черепашки

цих черевоногих молюсків подрібнювали і отриманим соком просочували тканину. Залежно від виду молюсків і технології фарбування тканини можна було отримати багряні кольори, проте в античній літературі згадуються і забарвлення фіолетових відтінків. Але одяг з такої тканини могли мати лише патриції, адже для отримання лише 1 г барвника потрібно було подрібнити понад 8 тисяч молюсків.

Високо цінувався карміновий барвник (кошеніль). Його отримують із кошенілі – самок комах кактусової псевдоцифліки. Комах збирають в період, що передє відкладанням яєць, і вилучають з них кармін. За допомогою жорсткої щітки або леза комаху знімають з рослин. Із сушених і товчених комах отримують порошок, обробляють розчином аміаку (NH_3) або карбонатом натрію (Na_2CO_3), а потім фільтрують. Забарвлення кармінової кислоти залежить від кислотності середовища. При $\text{pH} = 3$ (кисле середовище) – колір помаранчевий, червоний – при слабкокислому $\text{pH} = 5,5$ і пурпурний при $\text{pH} = 7$ (нейтральне середовище). Із 200 тисяч жуків можна отримати лише 1 г цього барвника. Таким чином за своєю вартістю він дорожчий за інші барвники.

Які ще бувають фарби?

Все залежить від компонентів, що утворюють фарбу. Ми вже з'ясували, що колір надають пігменти. А як пливкотвірні речовини можна використовувати рослинні клеї, наприклад, пшеничний крохмаль, декстрин (кукурудзяний або картопляний крохмаль) – так отримують акварелі. «Аква» в перекладі з латинської – «вода»: такі фарби легко розводяться водою. У 1780 році до акварелі стали додавати мед для пом'якшення фарби, адже він утримує вологу – так з'явилась «медова акварель».

Якщо до суміші клеїв та пігментів додати білила, барвистий шар буде щільнішим. Такі фарби називаються гуашшю.

Фарби, де пігменти змішують з рослинними оліями або синтетичними смолами, називають олійними.

Крім мінеральних фарб, в давнину широко застосовувалися фарби рослинного і тваринного походження. Такі фарби допомагають втілити свою уяву, адже мають безліч кольорів і відтінків, але вони менш довговічні.

Лабораторія «Колоска»

Попереду – чарівне свято Великодня. У традиціях різних народів забарвлення яєць – неодмінний атрибут Великодніх свят. Існує чимало способів пофарбувати яйця. Так, однотонні фарбовані яйця зазвичай називають *крашанками*; якщо на кольоровому тлі є плями, смужки, цяточки іншого кольору – це *крапанки*; якщо яйце розписано від руки сюжетними візерунками або орнаментом, воно зветься *писанкою*.

Фарбовані яйця – давній ритуальний подарунок, пов'язаний із символікою яйця як образу Все-

світу, джерела життя, оновлення. Сьогодні ви можете, використовуючи природні барвники, власноруч створити унікальне Великодне яйце і подарувати на свято своїм рідним!

Етапи роботи:

1. Взяти незабарвлене пташине яйце.

2. Приготувати натуральний барвник обраного кольору за інструкцією.

3. Пофарбувати яйце натуральним барвником.

4. Дати барвнику висохнути.

Техніка безпеки:

1. Не використовувати штучні барвники.

2. Обережно поводитися з нагрівальними приладами та гарячими розчинами! Попросіть дорослих допомогти вам!

3. Уникати потрапляння барвників в очі, ніс, рот і на шкіру; не торкатися барвників голими руками.

4. Не вживати в їжу барвники.

Для отримання пігментів і фарбників різних кольорів можна використовувати такі рослини:

- з листя і кори дуба – коричневу фарбу;
- з лущинця цибулі – світло-коричневу;
- з верби – бежеву;
- з оболонки плодів волоського горіха – темно-коричневу і чорну;
- зі свіжої кори крушини – червону;
- з чистотілу і кори дикої яблуні – помаранчеву;
- з братків, коренів споришу, насіння лободи – зелену.

Натуральні харчові барвники, які можна виготовити у домашніх умовах

Зелений – шпинат або щавель дрібно порізати, варити 40 хвилин в невеликій кількості води, процідити.

Жовтий – підсушений і подрібнений шафран залити теплою водою, за добу процідити.

Червоний, рожевий – взяти сік вишні, смородини, журавлини або натерти на тертці буряк, проварити з додаванням лимонної кислоти на кінчику ножа (підкислена вода), процідити.

Помаранчевий – використати сік моркви або змішати червоний і жовтий барвники.

Коричневий – какао, міцна кавка, лущинця цибулі – варити яйце в такому розчині 15-20 хвилин.

Після охолодження барвника нанести його на зварене пташине яйце та просушити.

Барвники, виготовлені в домашніх умовах, швидко псується, тому їх слід зберігати у прохолодному місці.

Ольга РОГОЖНИКОВА, вчитель року – 2015 у номінації «Хімія», вчитель хімії та біології вищої категорії СЗШ № 69, Дніпропетровськ

Моє Дніпров'я Квітень

1 • 25 років тому (1991 р.) – у Дніпропетровську створено **санітарно-екологічну міліцію** при УВС області.

2 • 230 років тому (1786 р.) – у слободі Іванівка (Павлоградського повіту) при річках Самарі й Бик павлоградський протопіп Тисаревський освятив новозбудовану дерев'яну церкву в ім'я св. великомучениці Катерини.

• 150 років тому (1866 р.) – народився **Володимир Дмитрович Машук**, архівіст, археограф, член Катеринославської вченої архівної комісії. Активно досліджував історію та історіографію краю. У 1886-1914 рр. служив у Катеринославі у Сімферопольському полку. Учасник російсько-японської війни 1904-1905 рр. та Першої світової війни 1914-1918 рр. Підполковник.

11 • 110 років тому (1906 р.) – у Катеринославі народився **Олександр Михайлович Пеньков**, вчений у галузі механіки, член-кореспондент АН УРСР (з 1951). 1930 закінчив Дніпропетровський гірничий інститут, працював у Дніпропетровському металургійному інституті (1930-1937), Дніпропетровському державному університеті (1933-1941), в Інституті гірничої механіки та Інституті будівельної механіки АН УРСР. Основні праці присвячені теорії стійкості, коливань, міцності й довготривалості авіаційних та інших конструкцій. Помер 1968 р.

17 • 95 років тому (1921 р.) – у с. Петриківці народився **Степан Львович Кошовий**, живописець, заслужений діяч мистецтв України. Пейзажист. Помер 16 грудня 1977 р. в Києві.

18 • 75 років тому (1941 р.) – у Нікополі народився **Станіслав Федорович Фоменок**, заслужений художник України. У 1958-1966 рр. навчався у Дніпропетровському художньому училищі. Відомий у галузі станкового живопису. З 1996 р. мешкає в Німеччині.

20 • 80 років тому (1936 р.) – у Дніпропетровську відбувся концерт відомого французького скрипаля **Жака Тібо**.

23 • 240 років тому (1776 р.) – на ім'я Азовського губернатора Г.О. Потьомкіна подано **проект будівництва м. Катеринослав** на р. Кільчень.

24 • 115 років тому (1901 р.) – на хуторі Крутоярівка (тепер Межівський район) народився **Сава Захарович Божко**, український письменник. Репресований 1938 р. Відбув 5 років концтаборів в Ухті (1938-1943), учасник Другої світової війни. Помер 27 квітня 1947 р. Реабілітований 1960 р.

27 • 55 років тому (1961 р.) – у Дніпропетровську народився **Фідель Анатолійович Сухоніс**, письменник-сатирик, публіцист, тележурналіст. Головний редактор громадсько-політичного та науково-популярного журналу «Бористен» (виходить з 1991 р.)

28 • 75 років тому (1941 р.) – народився **Володимир Антонович Луценко**, письменник (гуморист, сатирик, сценарист), журналіст. Двадцять років був головним редактором Дніпропетровської обласної державної телерадіокомпанії.

29 • 135 років тому (1881 р.) – у селі Кам'янка Бердянського повіту Таврійської губернії народився **Леонід Іванович Омороков**, випускник Катеринославської гімназії, видатний невролог, професор Томського університету і Казанського медичного інституту. Помер 30 березня 1971 р.

29 • 100 років тому (1916 р.) – на базі евакуйованого з Риги заводу машинобудівного акціонерного товариства «Р.Г. Мантель» у Катеринославі засновано одне з найстаріших підприємств міста – **ВАТ «Дніпроважпапірмаш» ім. Артема**.

Календар підготувала Ярина ГОЛУБ, завідувачка красназничого відділу обласної універсальної наукової бібліотеки

Христина АЛЧЕВСЬКА – Жінка з легенди

...І йде вона сміливо в бурю і негоду,
кохаючи рідний, зuboжений край.
І кличе: «Доб'ємось розвіту народу,
ще світла, ще сонця і сили подай».

З кантати композитора Якова Степового до 50-річчя педагогічної діяльності Х.Д. Алчевської

Христина Данилівна Алчевська (у дівоцтві Журавльова) народилася 4 (16) квітня 1841 р. у місті Борзна Чернігівської губернії. «Батько мій був учителем повітового училища, а мати онукою господаря Молдавії. Вона зробила те, що в давнину називали *mesalliance*: дочка заслуженого генерала Вуїча, героя 1812 року, яка отримала блискучу освіту в Смольному інституті, багата і з чудовим голосом (співала навіть при царському дворі), вона без жалю віддала все це у дар

скромному вчителю, який відзначався в надзвичайними кращими талантами, як і в розумі. Я обожнювала свою матір – люблячу, рвуну жінку із ясним розумом і даром «привертати серця людей» (зі спогадів 1912 року). Неабиякі здібності у маленької Христини виявилися ще у дитинстві, вона навчилася грамоті раніше, ніж її брати. І це при тому, що братів навчали, а вона у шпарину підслуховувала уроки, бо її батько вважав освіту для жінок необов'язковою. Захопившись, почала читати простим людям, селянам – це були її перші кроки на ниві народної освіти.

Її майбутній чоловік Олексій Алчевський народився в Сумах 1835 року в сім'ї небагатого купця Кирила Алчевського. Молоді й повні енергії Христина та Олексій повінчалися у Курську («Я вийшла заміж за сущого українця», – писала Христина). У травні 1862 року приїхали жити до Харкова, з яким пов'язали все своє майбутнє життя.

Молоде подружжя швидко долучилося до кола прогресивної частини громади Харкова. О. Алчевський був підприємцем і не шкодував грошей на культуру й освіту, розуміючи значення такого інвестування для «загального добра». В їхньому домі завжди звучали шевченкове слово і рідна українська пісня. Відразу по приїзді у Алчевських народився перший син, а з часом ще три сини і дві доньки. Але Христина від початку не погодилася бути лише матір'ю, дружиною та господинею у будинку. Спостерігаючи за умовами життя і неосвіченістю робочого люду, вона разом із трьома вчительками стала членом «Товариства поширення грамотності у народі». Організувала громадську бібліотеку (нині – Державна наукова бібліотека ім. В. Короленка), відкрила першу жіночу недільну школу для дорослих. Ентузіаст-просвітитель, вона проводила заняття у своїй квартирі для модисток,

служниць, фабричних робітниць, дружин та дочок ремісників за курсом початкових училищ.

Коли у 1863 році вийшов циркуляр Валуєва про заборону навчати українською мовою, 50 учениць брали уроки вдома в Алчевських. Навчившись читати «по-малоросійськи», Христина стала навчати інших за маленькими різнокольоровими книжками, що видавалися тоді «Громадою» і називалися «метеликами». Члени «Громади» боготворили цю енергійну жінку, називали її «Гетьманшею».

Христина Данилівна склала іспит на право викладання і домоглася офіційного дозволу на відкриття школи 22 березня 1870 року. А вже наступного року у школі навчалися 154 учениці і працювали 22 вчительки. Почесним опікуном стала Ганна Вернадська (мати майбутнього президента Академії наук України). Великого значення надавали у Харківській недільній школі самоосвіті вчителів, поряд із бібліотекою для учнів тут ретельно комплектувалася бібліотека для вчителів.

Самоосвіті педагогів сприяло читання і обговорення на зборах педагогічних щоденників. «Довіряючи педагогічному щоденнику свої промахи і удачі, свої погляди і міркування, спостереження і висновки, учителька звикає ставитись до справи розумно, критично; вона завжди тоді матиме під рукою матеріал, який дасть можливість порівняти минуле з сучасним, відчутно перевернути рух вперед. Щоденник повинен допомагати з'ясувати ставлення вчителів до школи, до учениць, нарішті, він допоможе виявити характер, здібності, індивідуальні риси кожної учениці», – пояснювала Христина Данилівна.

Все життя народної просвітительки пов'язане з ім'ям Тараса Шевченка, вона приділяла багато уваги вивченню його біографії і творів, школу назвала ім'ям поета. Популяризації його творчості сприяли шкільні свята, на яких читали його вірші, співали пісні, ставили п'єси, а традиційні колективні відвідини театру вважалися «кафедрою добра і світла».

Під час російсько-турецької війни 1877-1878 років Христина Алчевська допомагала пораненим солдатам у госпіталью Харкова і, узагальнюючи спостереження, писала: «...Якщо існує тепло серця, чесність, поезія, задушевність, щирість, то це саме серце простого народу. Якщо вірити в майбутнє України, то тільки покладаючи всі надії на цей дивовижний, великодушний, самовідданий

народ. Якщо чекати месії, який врятує нас, то тільки від нього».

Поширення досвіду роботи недільних шкіл сприяли виставки. започаткувала їх Всесвітня виставка у Парижі 1889 року. Харківська школа експонувала там двотомний критичний покажчик книг для народного та дитячого читання «Що читати народові?» та інші твори. Двотомник отримав вищу нагороду, а Христину Данилівну обрали віце-президентом Міжнародної ліги освіти. Невдовзі у школі почалося створення третього тому покажчика – «Книги для дорослих», над ним працювала комісія у складі 84 фахівців. Алчевська залучила до цієї справи низку блискучих

вчителів та вчених міста, а це, зокрема, Дмитро Багалій; Микола Бекетов; Андрій Краснов; Василь Данилевський та інші. Праця вміщувала розділи з різних галузей знань із малюнками. Видання вийшло 1899 року і перевидавалося 17 разів.

1896 року школа отримала власний будинок, безкоштовно спроектований майбутнім академіком Олексієм Бекетовим і збудований на гроші Алчевських у Мирноносицькому провулку. Навчання у школі було безкоштовне. У 1900 році тут навчалася 619 учнів і працювало 82 вчителі.

Алчевська у 1897-1907 роках ініціювала видання «Хроніки недільних шкіл» у журналі «Русская школа», а ще була членом багатьох освітніх товариств і одержала золоті медалі Московського та Петербурзького комітетів грамотності.

До ювілею Шевченка на замовлення Алчевських академік Володимир Бекетов виготовив мармурове погруддя поета, встановлене на

подвір'ї біля будинку у 1899 році. Біля огорожі часто збиралась шанувальники поета, читали вірші, що не подобалося міській владі, яка добила ся зняття пам'ятника у 1901 році. Але погруддя врятували, воно зберігається в музеї у Києві.

Пані Христина була знайома й листувалася із багатьма письменниками, зокрема з Іваном Франком, Володимиром Короленком, Федо-

ром Достоевським, Іваном Тургеневим, Львом Толстим, Гаврилом Успенським та іншими. Освітня і педагогічна діяльність Алчевської здобули високу оцінку Лесі Українки, Миколи Лисенка, Ольги Кобилянської, Антона Чехова і багатьох інших. **За майже шістьдесят років існування школи освіти в ній здобули 20 тисяч жінок.**

Олексій Кирилович Алчевський спершу заснував у Харкові торгівельну справу, пізніше створив кредитне товариство «Торговий» і «Земельний» банки. Він був прогресивною, енергійною і гуманною людиною, фінансував усі освітянські проекти дружини, яка була ініціатором створення недільних шкіл для дорослих і дітей практично в усіх робітничих поселеннях, де започаткував виробництво Олексій Алчевський. В Олексіївці на Донбасі, у побудованій Алчевським школі для сільських дітей, сім років працював Борис Грінченко.

Під час економічної кризи початку ХХ століття, не витримавши конкуренції з пануючими на Донбасі закордонними компаніями і отримавши відмову від царського уряду на прохання про кредит, 7 травня 1901 року шістьдесятип'ятирічний Олексій Алчевський у відчай кинувся під колеса потягу на Царськосельському вокзалі у Петербурзі. Волею царя й протекцією міністра фінансів С. Вітте було тоді врятовано не один завод в імперії, але Алчевському відмовили категорично.

Після смерті чоловіка Христина Данилівна працювала й далі у школі, публікувалася. Маленька чайна лавка не давала остаточно зuboжити літній жінці та її доньці, та після революції її експропріували. Пізніше Харківський міськвиконком призначив вже німечній Алчевській персональну премію. Школа працювала до 1919 року, будинок звільнили задля вечірньої школи робітничої молоді. Померла українська просвітителька і педагог від тяжкої хвороби серця 15 серпня 1920 року, а її ім'я було забуто на десятиліття.

Підготував **Костянтин МОРОЗ**
Матеріал (із деякими скороченнями) за сайтом «Чтиво» http://chtyvo.org.ua/authors/Moroz_Kostiantyn/Khrystyna_Alchevska_-_zhinka_z_lehendy/

ЗАСНОВНИК ОБЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ «ДЖЕРЕЛО» — ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

Редакційна колегія:
В.М. ВАСИЛИНЕНКО, М.Г. ВАТКОВСЬКА, В.Г. ДОЛГОПОЛІЙ,
О.В. ПОЛТОРАЦЬКИЙ, М.І. РОМАНЕНКО, В.Г. СЕРЕДНЯ

Головний редактор З.В. МАРЧИШИНА
Заступник редактора Є.А. ШУЛЬГА
Фотокорн Г.Г. та А.Г. КРЮЧЕНКИ
Дизайн і верстка Н.О. АНТОНЕНКО

САЙТ ОБЛАСНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ
«ДЖЕРЕЛО»: gdjerele.jimdo.com

Свідectво про реєстрацію
ДП № 66 від 13.12.1993.

Формат А 3.

Обсяг 1,2 ум. др. арк.

Адреса редакції:
49006, Дніпропетровськ,
вул. В. Антоновича, 70, к. 216.
Телефон/факс: 732-47-61,
732-48-48.

E-mail: GDjerele@ukr.net